

Vergaderjaar 1998–1999

26 450

Verslag van de Algemene Rekenkamer over 1998

Nr. 2

VERSLAG

Inhoud

Woord vooraf	5	2.6.3	Internationale contacten	33
		2.6.4	Koninkrijksrelaties	34
1 Taakopvatting en strategie	7			
1.1 Positionering en prioriteiten	7	3	De organisatie	35
1.2 Strategische keuze voor onderzoek: fase-gewijs verbeteren	10	3.1	Ontwikkelingen in de organisatie	35
		3.2	Middelen en prestaties	36
		3.3	Personeelsbeleid	38
2 Het werk	13	3.4	Informatievoorziening	40
2.1 Resultaten onderzoeksbeleid	13	3.4.1	Informatie- en communicatietechnologie	40
2.2 De onderzoeken	14	3.4.2	Interne communicatie	40
2.2.1 Uitvoering van het programma	14	3.5	Huisvestingsbeleid	41
2.2.2 Gepubliceerd onderzoek in 1998	16	3.6	Financiën	41
2.3 Kwaliteit en effecten van onderzoek	27			
2.3.1 Kwaliteit	27	Bijlage 1	Organigram	42
2.3.2 Effecten	28	Bijlage 2	Overzicht management Algemene Rekenkamer	43
2.4 Communicatie over het onderzoek	29	Bijlage 3	Het onderzoeksproces	44
2.5 Ontwikkelings- en coördinatie-activiteiten	31	Bijlage 4	In 1998 gepubliceerd Rekenkameronderzoek	45
2.6 Internationale samenwerking	32	Bijlage 5	Parlementaire behandeling van Rekenkameronderzoek in 1998	47
2.6.1 Uitgangspunten	32			
2.6.2 Internationale organisaties	32			

WOORD VOORAF

Om voor de komende vijf jaar de koers van de Rekenkamer uit te zetten heeft het College in 1998 een programma opgesteld waarin strategische keuzen worden gemaakt voor het onderzoek en de institutionele activiteiten. Dit Collegeprogramma expliciteert de taakopvatting en het beleid van de Rekenkamer en biedt een referentiekader voor toetsing van het functioneren van de Rekenkamer ten behoeve van maatschappelijke verantwoording.

De afgelopen jaren hebben zich in hoog tempo veel veranderingen voorgedaan in het openbaar bestuur. Decentralisatie, scheiding van beleid en uitvoering, verzelfstandiging en privatisering zijn kenmerkende trends. Er is in toenemende mate sprake van een verschuiving van taken en bestedingen van de departementen naar andere organen. Deze veranderingen hebben rechtstreeks gevolgen voor het onderzoeksterrein van de Rekenkamer: dit is complexer en minder doorzichtig geworden.

Tegen de achtergrond van deze ontwikkelingen tracht de Rekenkamer tot een zo goed mogelijke invulling van haar taak te komen. Zij kiest daarbij voor onderzoek waar risico's het grootst zijn dat overheidsdoelen niet bereikt worden en waar de bijdrage van de Rekenkamer het grootste rendement oplevert. Veel onderzoek richt zich nog altijd op de voorwaarden voor goed beleid. Uitspraken over beleidsvoorwaarden zijn misschien niet zo aansprekend, maar leveren in de visie van de Rekenkamer een bijdrage aan structurele verbeteringen van het functioneren van de overheid. Daarnaast probeert de Rekenkamer in toenemende mate tot uitspraken te komen over beleidsresultaten.

Een belangrijke voorwaarde voor goed overheidsbeleid – zeker in een veranderend bestuurlijk krachtenveld – is, dat een minister de relaties met de verschillende uitvoerende organen op het beleidsterrein zo heeft vorm gegeven dat hij/zij verantwoordelijkheid voor het beleid kan dragen. Dat dit lang niet altijd het geval is, kwam duidelijk naar voren uit het rapport *Toezicht op uitvoering publieke taken* dat de Rekenkamer in 1998 uitbracht.

De Rekenkamer staat op zich neutraal tegenover de uitvoering van publieke taken door organen die op afstand van de departementen staan. Dergelijke ontwikkelingen zijn voor haar een gegeven. Maar de bestuurlijke arrangementen waarin de sturings- en verantwoordingsrelaties tussen de departementen en deze organen zijn geregeld moeten wel goed doordacht zijn en goed functioneren. De Rekenkamer zal daar ook de komende jaren voortdurend aandacht voor blijven vragen.

De discussie over toezicht is in 1998 levendig geweest. Het in oktober 1998 verschenen rapport van de Commissie Holtslag geeft een aanzet voor een kaderstellende visie. De Rekenkamer acht het gewenst dat de verdere discussie zal leiden tot heldere conclusies over sturende arrangementen en verantwoordelijkheidsverdelingen.

Voor mij persoonlijk is 1998 een bijzonder jaar geweest: met het bereiken van de 65-jarige leeftijd heb ik, gelet op de gedachtenwisseling daaromtrent ten tijde van mijn benoeming, de tijd rijp geacht om Hare Majesteit de Koningin te verzoeken mij ontslag te verlenen. Dat is mij bij Koninklijk Besluit van 13 november jongstleden verleend. Per 1 april 1999 verlaat ik de Rekenkamer. Ik kijk met tevredenheid terug op ruim zeven intensieve jaren waarin ik in de functie van president het beeld van de Rekenkamer mede heb mogen bepalen. Met het Collegeprogramma dat in 1998 tot stand kwam is een goede basis gelegd voor de verdere ontwikkeling van

de Rekenkamer. Ik verlaat de Rekenkamer in goed vertrouwen. Graag dank ik allen met wie ik in de loop van deze jaren heb mogen samenwerken, het was mij een voorrecht. In het bijzonder gaat mijn dank uit naar mijn mede Collegeleden, de secretaris en de Rekenkamermedewerkers.

mr. H.E. Koning,
president

1 TAAKOPVATTING EN STRATEGIE

1.1 Positionering en prioriteiten

De Rekenkamer heeft als doel het functioneren van het Rijk en de daarmee verbonden organen te toetsen en te verbeteren. Zij voorziet daartoe de regering, de Staten-Generaal en degenen die verantwoordelijk zijn voor de gecontroleerde organen van op onderzoek gebaseerde informatie.

Deze informatie bestaat uit onderzoeksbevindingen, oordelen en aanbevelingen over organisatie, beheer en beleid.

Objectiviteit, betrouwbaarheid en bruikbaarheid ziet de Rekenkamer als belangrijkste kenmerken van haar producten. Onafhankelijkheid en doelmatigheid ziet zij als belangrijkste kenmerken van haar productieproces.

De positie en de taken van de Rekenkamer zijn verankerd in de Grondwet en de Comptabiliteitswet. Bovenstaande missie geeft uitdrukking aan de wijze waarop de Rekenkamer haar taken wil uitvoeren. De kern betreft de opvatting dat de Rekenkamer met haar onderzoeken niet alleen het functioneren van de rijksoverheid en de daarmee verbonden organen toetst, maar ook bijdraagt aan het verbeteren van dat functioneren. Zij doet dat door de regering, de Staten-Generaal en degenen die verantwoordelijk zijn voor de gecontroleerde organen te voorzien van op onderzoek gebaseerde informatie. De conclusies en aanbevelingen in de rapportages zijn bedoeld als relevant en bruikbaar materiaal voor regering en Staten-Generaal. Daarbij houdt de Rekenkamer het onderscheid tussen uitspraken met een politiek effect en politieke uitspraken scherp in het oog. Van de laatste onthoudt zij zich.

De Rekenkamer vormt op deze manier een schakel in het geheel van ministeriële verantwoordelijkheid en parlementaire controle. Om die rol goed te kunnen vervullen dient haar onafhankelijkheid gewaarborgd te zijn. De onafhankelijkheid van de Rekenkamer is het fundament waarop haar positie in het staatsbestel berust. Dit betekent dat het aan de Rekenkamer zelf is voorbehouden om haar onderzoeksobjecten te kiezen, te bepalen op welk moment en op welke wijze de onderzoeken plaatsvinden en wat en aan wie daarover wordt gerapporteerd. De Rekenkamer is zich er terdege van bewust dat aan een instituut met een dergelijke positie hoge zorgvuldigheidseisen mogen worden gesteld. Onafhankelijkheid is voor de Rekenkamer direct gekoppeld aan transparantie, toetsbaarheid en communicatie.

Strategisch kader

Voor de Rekenkamer heeft 1998 in het teken gestaan van bezinning op haar positie en het bepalen van prioriteiten voor de komende jaren. Ontwikkelingen in het openbaar bestuur gaan samen met veranderende bestuurlijke structuren. De vorming van kerndepartementen, sturing op afstand, privatisering, verzelfstandiging, decentralisatie en het toenemende belang van de internationale context zijn voorbeelden van die veranderingen. Steeds meer actoren hebben een eigen verantwoordelijkheid en een eigen beleidsruimte. De besteding van middelen waarvoor de verantwoordelijkheid bij de ministers ligt, geschiedt de afgelopen jaren steeds meer door organisaties buiten het Rijk. Deze veranderingen hebben rechtstreeks gevolgen voor het onderzoeksterrein van de Rekenkamer; dat terrein is complexer en minder doorzichtig geworden.

Om op deze ontwikkelingen in te spelen heeft de Rekenkamer in 1998 een Collegeprogramma opgesteld dat het strategisch kader bevat voor de periode 1999–2004. Dit kader vormt met ingang van 1999 de basis voor de jaarlijkse programmering van het onderzoek en de institutionele activiteiten.

De Rekenkamer wil zich profileren als constante factor die door veranderingen heen kijkt: de komende jaren zal zij nadruk leggen op het volgen van beleid en de uitvoeringspraktijk. Daarbij beschouwt de Rekenkamer bestuurlijke ontwikkelingen als gegeven, maar waar de uitkomsten van onderzoeken daartoe aanleiding geven kunnen de ontwikkelingen als zodanig ook onderwerp van (meta-) onderzoek vormen. Het rapport *Toezicht op uitvoering publieke taken*, dat in 1998 werd uitgebracht, is daar een voorbeeld van. Zo wil de Rekenkamer haar positie in het openbaar bestuur en de expertise ontleend aan haar onderzoek zo breed mogelijk benutten.

Communicatie met de omgeving

De communicatie met de omgeving is voor de Rekenkamer van groot belang voor haar functioneren. De Rekenkamer streeft naar meer openheid en interactie en wil structureel investeren in de communicatie met haar doelgroepen. De onderzoeksaanpak, de normen die zij bij het onderzoek hanteert en de resultaten van het onderzoek zijn steeds onderwerp van overleg met de onderzochte organisaties. Het oordeel van de Rekenkamer zal meer doorwerken in het handelen van de onderzochte organisaties wanneer draagvlak bestaat voor dat oordeel. Een grotere externe oriëntatie is van belang om in te kunnen spelen op ontwikkelingen die voor het werk van de Rekenkamer relevant zijn. De Rekenkamer richt zich in eerste instantie op de regering, de Staten-Generaal en de onderzochte organisaties. Maar ook de media, buitenlandse zusterorganisaties, in opkomst zijnde binnenlandse zusterorganisaties, onderzoeksinstituten en universiteiten, maatschappelijke organisaties, toezichhouders, adviesraden en de individuele burger zijn voor de Rekenkamer relevant.

De Rekenkamer ziet de Tweede Kamer als de belangrijkste afnemer van haar producten. De reguliere contacten in de vorm van periodiek overleg met de Commissie voor de Rijksuitgaven vonden in 1998 twee maal plaats. Daarnaast is de praktijk voortgezet van briefings voor Tweede Kamerleden over onderzoek, voorafgaand aan de publicatie van rapporten (zie ook paragraaf 2.4.). In 1998 heeft de Rekenkamer twee onderzoeken uitgevoerd op verzoek van de Tweede Kamer. Het ging om het onderzoek *Afkoop van woningsubsidies aan beleggers* en het onderzoek *Groeicijfers Schiphol*.

In het verslagjaar heeft de Tweede Kamer zich sterker georiënteerd op haar eigen controlefunctie. Er bestaat synergie tussen die functie en de taakuitoefening van de Rekenkamer. De Rekenkamer hecht er dan ook aan om, met behoud van haar onafhankelijkheid, bij te dragen aan de versterking van de controlefunctie van de Tweede Kamer.

Zo is in juni 1998 het rapport *Jaarverslag in de politieke arena* gepubliceerd, waarin ook de Tweede Kamer pleit voor een versnelling en verbetering van de financiële verantwoording (zie ook paragraaf 2.5.). Voorts is als gevolg van de motie die de kamerleden Melkert, Dijkstal en De Graaf hebben ingediend bij de Algemene Beschouwingen 1998, de werkgroep Financiële verantwoordingen over 1999 (werkgroep Van Zijl) ingesteld. Deze werkgroep heeft voorgesteld om per begroting beleidsprioriteiten vast te stellen waarover men in het bijzonder prestatiegegevens opgenomen wil zien in de departementale jaarverslagen over

het begrotingsjaar 1999, en voor zover van belang, in alle jaarverslagen over de huidige kabinetsperiode (Tweede Kamer, verslagjaar 1998–1999, 26 200, nr. 6 en 26 347, nrs. 1–2). Met de verbetering van de informatievoorziening in de begrotingen en financiële verantwoordingen wordt een betere parlementaire controle mogelijk van de doelmatigheid en de effectiviteit van het beleid.

De bilaterale gespreksronde van het College van de Rekenkamer met alle bewindspersonen is in 1998 afgerond met een brief aan de minister-president. Doel van de gesprekken was om meer duidelijkheid te scheppen over de positie, het beleid en de procedures van de Rekenkamer en zo de verstandhouding te verbeteren tussen de Rekenkamer en het kabinet. De gesprekken hebben door hun open en constructieve karakter onmiskenbaar bijgedragen aan een verbetering van de betrekkingen tussen ministers en Rekenkamer.

Taken en bevoegdheden

In november 1997 heeft de Rekenkamer in een nota aan de Staten-Generaal en aan de minister van Financiën aangegeven welke aanvullende bevoegdheden zij nodig acht om haar wettelijk taak – de controle op departementen en organen met een publieke taak – optimaal te kunnen uitoefenen. In maart 1998 heeft zij haar standpunt in antwoord op vragen van de Tweede Kamer nader toegelicht. De regering beraadt zich nog. Dit betekent dat de Rekenkamer voorshands haar huidige werkwijze handhaaft: zij vraagt lagere overheden en anderen (bijvoorbeeld ziekenhuizen) om haar de informatie, waaraan zij in het kader van haar onderzoek behoefte heeft, op basis van vrijwilligheid te verstrekken. Over het algemeen wordt op deze verzoeken positief gereageerd. Een onafhankelijk orgaan als de Rekenkamer zou evenwel voor de uitoefening van haar taak niet afhankelijk moeten zijn van de bereidheid tot vrijwillige medewerking, maar zich op wettelijke bevoegdheden moeten kunnen beroepen.

Aan de Rekenkamer is in januari 1999 het voorstel van wet tot Zevende wijziging van de Comptabiliteitswet (CW) voor advies voorgelegd. Daarbij merkt de minister van Financiën op dat hem de opvattingen van de Rekenkamer over de ontoereikendheid van de bestaande bevoegdheden bekend zijn, met name ten aanzien van de controle van de Europese gelden die door de lagere overheden besteed zijn. Het kabinet heeft hierover echter nog geen standpunt ingenomen. De minister sluit niet uit dat, zodra het kabinet hierover een standpunt heeft ingenomen, de daaruit voortvloeiende aanpassingen in de CW alsnog in het voorstel van wet verwerkt zullen worden. De minister is overigens voornemens de Zevende wijziging per 1 januari 2000 in werking te laten treden.

In 1998 heeft de Rekenkamer, door tussenkomst van de commissie voor de Rijksuitgaven, met de minister van Financiën gecorrespondeerd over de naleving van artikel 63 CW. Dit artikel bepaalt dat een minister overleg voert met de Rekenkamer over wetgeving die van invloed is op de taken en bevoegdheden van de Rekenkamer. De Rekenkamer achtte het uit bestuurlijke overwegingen noodzakelijk om vooraf haar mening te kunnen geven over voorstellen van wet inzake de overheveling van budgetten naar een uitkering aan lagere overheden. In dat geval zullen namelijk waarborgen moeten worden geschapen waardoor de Rekenkamer haar taak kan blijven uitoefenen. Met de minister van Financiën is discussie ontstaan over de vraag of artikel 63 CW alleen gaat over wetgeving die betrekking heeft op de taken en bevoegdheden van de Rekenkamer of, zoals de Rekenkamer meent, die *gevolgen* heeft voor haar taken en bevoegdheden. De minister heeft verdere discussie over dit onderwerp

opgeschort tot het moment dat binnen het kabinet overeenstemming bestaat over de uitbreiding van bevoegdheden van de Rekenkamer.

In het verslagjaar ontstond met de minister van Financiën ook discussie over de toepassing van artikel 54, tweede lid CW. Deze bepaling houdt in dat ministers de Rekenkamer alle inlichtingen verschaffen die zij nodig acht. Tijdens het onderzoek naar de schenking van De Nederlandsche Bank aan een particuliere kunststichting met welke gelden deze het schilderij *Victory Boogie Woogie* heeft aangekocht onthield de minister de Rekenkamer een stuk dat zij had opgevraagd. Die mogelijkheid biedt de wet de minister evenwel niet. De Tweede Kamer vroeg de minister zijn visie op deze wetsbepaling in een notitie neer te leggen. Ook de Rekenkamer kijkt met belangstelling naar die notitie uit.

Op 4 augustus 1998 heeft de Rekenkamer op verzoek van de minister van Binnenlandse Zaken gereageerd op het ontwerp-wetsvoorstel voor een Kaderwet zelfstandige bestuursorganen. Met dit voorstel wordt door het stellen van bepaalde eisen uniformering en harmonisatie beoogd van de wettelijke regelingen waarbij zelfstandige bestuursorganen in het leven worden geroepen. Bij het ontwerp is gebruik gemaakt van de bevindingen van de Rekenkamer naar aanleiding van het onderzoek naar zelfstandige bestuursorganen (*Verslag 1994, deel 3, Zelfstandige bestuursorganen en ministeriële verantwoordelijkheid*). In haar reactie gaf de Rekenkamer aan dat zij de invoering van een Kaderwet zelfstandige bestuursorganen met instemming begroet. Voorts merkte zij op dat het ontwerp-voorstel nog teveel ruimte voor diversiteit laat. De Rekenkamer meent dat bij de instelling of aanwijzing van een zelfstandig bestuursorgaan steeds beargumenteerd moet worden waarom de uitvoering van de betrokken overheidstaak niet of niet langer onder volledige verantwoordelijkheid van een minister wordt geplaatst. De Kaderwet zou daarin moeten voorzien. Daarbij vindt de Rekenkamer het gewenst dat mede met het oog op de controleerbaarheid, bij de instelling of aanwijzing van een zelfstandig bestuursorgaan moet worden aangegeven welke (beleids)doelen de minister respectievelijk de wetgever wil bereiken met de uitvoering door het desbetreffende orgaan van een publieke taak. Voorts benadrukte de Rekenkamer dat alle in de Kaderwet opgenomen regels over de publieke verslaggeving zodanig globaal zijn, dat hiermee de minimaal vereiste uniformiteit van publieke verslaggeving van zelfstandige bestuursorganen niet zal worden gerealiseerd en dat oordelen op sectorniveau moeilijk, zo niet onmogelijk kunnen worden verkregen. De Rekenkamer beval daarom aan om in de Kaderwet algemene uitgangspunten op te nemen over de inrichting van de administratie en de jaarrekening en de controle daarop. Voorts zou de wet een bepaling moeten bevatten over het opnemen van nadere regels in specifieke wetgeving over de publieke verslaggeving.

De Rekenkamer heeft in 1998 een aantal gemeentelijke en provinciale delegaties ontvangen en geadviseerd over met name de uitvoering van doelmatigheidsonderzoek door gemeentelijke of provinciale instanties. Op lokaal niveau bestaat een groeiende behoefte aan expertise op dit vlak en zijn diverse initiatieven genomen tot oprichting van rekenkamerachtige organen. De Rekenkamer staat positief tegenover deze ontwikkeling en is ook in de toekomst bereid om lagere overheden van dienst te zijn bij de verbetering van de controlefunctie.

1.2 Strategische keuze voor onderzoek: fase-gewijs verbeteren

De Rekenkamer kan, alleen al uit capaciteitsoverwegingen, onmogelijk alles onderzoeken wat binnen haar taak en bevoegdheden valt. Het is duidelijk dat er keuzen gemaakt moeten worden. Voor de selectie van onderwerpen is de afgelopen jaren een beleidskader ontwikkeld. Hierbij

speelden categorieën van onderzoek, speerpunten en aandachtspunten een rol, alsmede algemene selectiecriteria als financieel belang en maatschappelijke relevantie. De algemene redenering die de Rekenkamer volgt om te bepalen wat voor soort onderzoek zij wil doen, is in 1998 als onderdeel van de discussie over het Collegeprogramma aangescherpt tot het strategisch onderzoekskader 1999–2004.

Onderzoek bij het Rijk

- **Beheer op orde**

De Rekenkamer is van mening dat de beoordeling van doelmatigheid van beleid dat wil zeggen: of met zo min mogelijk geld een zo goed mogelijk resultaat is geboekt pas zinvol is als de rechtmatigheid en vooral het financieel beheer op orde zijn. Zij wil haar oordelen baseren op betrouwbare gegevens. Als de administratieve organisatie niet van goede kwaliteit is, acht zij een oordeel over de doelmatige besteding van dat geld minder relevant. De Rekenkamer vindt een ordelijk en controleerbaar (financieel) beheer van een overheidsinstelling een essentiële basis voor een goed verloop van de beleids- en begrotingsprocessen en een deugdelijke verantwoording daarover.

- **Betrouwbare beleidsinformatie**

Binnen het doelmatigheidsonderzoek geldt een vergelijkbare redenering. De Rekenkamer vindt een beoordeling van de beoogde en gerealiseerde prestaties en uiteindelijk de effecten van beleid pas zinvol, als er relevante en betrouwbare informatie over dat beleid beschikbaar is. Als de onderbouwing van het beleid niet deugt of tegenstrijdigheden bevat, kan niet worden getoetst of het beleid geslaagd is. Het gaat bijvoorbeeld om informatie over:

- de aard van het (maatschappelijk) probleem waarvoor het beleid is ontwikkeld;
- de doelen van het beleid;
- de prestaties die met het beleid worden beoogd en
- de middelen die moeten worden ingezet om het beleid uit te voeren.

De Rekenkamer duidt dergelijke informatie aan met de term *beleidsinformatie*.

- **Burgerbelang centraal**

De Rekenkamer wil haar doelmatigheidsonderzoek concentreren op die terreinen waar de overheid beleid voert dat de burgers, en met name kwetsbare groepen, direct raakt. Ontoereikende uitvoering van het overheidsbeleid zou op die terreinen het zwaarst wegen. Zij denkt daarbij in het bijzonder aan de beleidsterreinen veiligheid, inkomen, zorg, onderwijs, wonen en milieu.

- **Europa**

Europese geldstromen en de uitvoering van EU-beleid worden beschouwd als rijksuitgaven en rijksbeleid. Onderwerpen voor beheeronderzoek en doelmatigheidsonderzoek kunnen echter betrekking hebben op Europese geldstromen en de uitvoering van EU-beleid buiten de rijksbegroting en de rechtspersonen met een wettelijke taak. Voor zover daarvan sprake is, onderscheidt de Rekenkamer deze als aparte categorie van onderzoek.

Onderzoek bij rechtspersonen met een wettelijke taak

Bij de rechtspersonen met een wettelijke taak (RWT's) bestaat nog onvoldoende inzicht in de stand van zaken op het gebied van rechtmatigheid en financieel beheer. Ministers zijn verantwoordelijk voor de wijze waarop RWT's geld ontvangen en uitgeven. De Rekenkamer vindt het

belangrijk om inzicht te krijgen in de manier waarop de RWT's te controleren zijn en in het toezicht dat de ministers uitvoeren of laten uitvoeren. Ministers moeten redelijke zekerheid kunnen verschaffen aan de Staten-Generaal dat de inning en besteding van de middelen die gemoeid zijn met de uitvoering van de wettelijke taak rechtmatig geschiedt en dat het financieel beheer van die middelen ordelijk en controleerbaar is. De Rekenkamer wil gedurende een aantal jaren op dit terrein een intensieve en gestructureerde onderzoeksinspanning leveren en zo ook de ministers stimuleren de noodzakelijke initiatieven te ontwikkelen. Zo zouden de ministers in 2005 redelijke zekerheid moeten hebben over de rechtmatigheid in de sectoren die onder hun verantwoordelijkheid vallen. Uiteindelijk moet de situatie op het gebied van rechtmatigheid en financieel beheer bij RWT's gelijkwaardig zijn aan de situatie bij het Rijk, die door de operatie Comptabel Bestel de laatste vijftien jaar enorm is verbeterd.

Gevolgen koerswijziging

Het strategisch kader van de Rekenkamer heeft geleid tot een koerswijziging voor de komende vijf jaar en daarmee tot een herdefiniëring van het onderzoek. Het beheeronderzoek wordt breder dan financieel beheer alleen. Het gaat om onderzoek naar de bedrijfsvoering van de overheid. Een aantal onderzoeken dat aanvankelijk als doelmatigheidsonderzoek gezien werd – zoals functioneringsonderzoek, gericht op het doorlichten van een organisatie – zal met de nieuwe definiëring beheeronderzoek genoemd worden. In het doelmatigheidsonderzoek van de Rekenkamer zal het accent liggen op de onderbouwing van beleid en de betrouwbaarheid van beleidsinformatie. Waar dat op basis van betrouwbare beleidsinformatie zinvol is zullen doelbereiking en effecten van beleid onderwerp van onderzoek en oordeelsvorming zijn.

Aangezien de Rekenkamer werkt aan de hand van middellange termijnplanning, met een daarmee verbonden doorlooptijd van de onderzoeken, zullen de resultaten van de in 1998 gemaakte strategische keuzen in de komende jaren geleidelijk zichtbaar worden. Het primaire proces van de Rekenkamer is verdeeld in drie hoofdfasen: strategische beleidsvorming, uitvoering van onderzoek en communicatie en nazorg. Het Collegeprogramma 1999–2004 vormt het vertrekpunt voor de verdere ontwikkeling van de strategieën op zowel het terrein van het onderzoek als voor onderwerpen van institutionele aard, inclusief het buitenlandbeleid.

De onderzoeksprogrammering voor 1999 is als (zelfstandige) bijlage bij het verslag opgenomen.

2 HET WERK

2.1 Resultaten onderzoeksbeleid

De totstandkoming van het onderzoeksprogramma is een proces waarin het systematisch verzamelen van informatie en het uitwerken van samenhangende onderzoeksthema's, die voor kortere of langere tijd aandacht verdienen, centraal staan. In feite komt het erop neer dat de top van de organisatie een kader schetst waarbinnen door de onderzoeksbureaus en -directies voorstellen worden ontwikkeld, die uiteindelijk door de top worden afgewogen tegen dit kader.

De Rekenkamer baseert zich mede op het onderzoek dat de ministeries zelf verrichten, zoals de goed ontwikkelde departementale accountantscontroles en het evaluatie-onderzoek op het gebied van doelmatigheid. Dit onderzoek vormt de basis voor verantwoording en sturing door de ministeries en is een van de uitgangspunten voor de programmering van Rekenkameronderzoek.

Uiteindelijk hebben alle Rekenkameronderzoeken tot doel om een bijdrage te leveren aan het verbeteren van het functioneren van het Rijk en de daarmee verbonden organen. De taakopvatting is geoperationaliseerd naar drie algemene criteria die bij de selectie van onderzoeken voorop staan:

- *financieel en politiek-maatschappelijk belang*: het betreft een onderwerp dat een substantieel financieel belang kent en bij voorkeur gedurende een langere periode politiek-maatschappelijk van belang is;
- *toegevoegde waarde*: het betreft onderzoek dat niet, of in ieder geval niet op korte termijn, door derden wordt of kan worden uitgevoerd. Het benutten van de bevoegdheden van de Rekenkamer staat hier centraal;
- *risico's*: het betreft een onderwerp waarbij belangrijke risico's of vermoedens bestaan van onrechtmatigheid en/of ondoelmatigheid.

Voor de onderzoeken die in 1998 door de Rekenkamer zijn gepubliceerd, zijn deze punten in overweging genomen. De verrichte onderzoeken pasten primair in het beleidskader dat de afgelopen jaren is gehanteerd en waarover in de jaarverslagen 1996 en 1997 is gerapporteerd. Voor zover mogelijk vond ook al toetsing plaats aan het in wording zijnde, nieuwe strategisch onderzoekskader 1999–2004. Het jaar 1998 werd daarmee beleidsmatig gezien een overgangsjaar.

Bezien vanuit het nieuwe kader kan het volgende gesteld worden over de resultaten van het onderzoeksbeleid:

Rechtmatigheid en (financieel) beheer bij het Rijk

Net als in voorgaande jaren is voor het jaar 1997 bijna geen onzekerheid meer geconstateerd over de rechtmatigheid van de uitgaven en inkomsten van het Rijk. In 1998 zijn belangrijke stappen gezet in de verbetering van de financiële verantwoording. De Rekenkamer gaf aan de hand van drie ijkpunten – de accountantscontrole, de administratieve organisatie en interne controle en de automatisering – een deelloordeel over het financieel beheer. Dit is te beschouwen als een eerste stap in de richting van een integrale beoordeling van het financieel beheer op basis van een groter aantal ijkpunten.

De Rekenkamer heeft samen met het ministerie van Financiën en enkele vakdepartementen gewerkt aan een versnelling van de financiële verantwoordingsprocedure. Tot 1998 werd het Rapport bij de Financiële

Verantwoording (RFV) eind augustus gepubliceerd, maar in 1998 was het reeds in juni gereed. Met ingang van 2002 wordt publicatie van het RFV in de derde week van mei nagestreefd. De gedachte is dat de aandacht van de Staten-Generaal voor de verantwoording over gevoerd beleid groter zal zijn, als die verantwoording niet samenvalt met het uitkomen van de begrotingen voor het volgende jaar.

Doelmatigheid bij het Rijk en Europese geldstromen

Hoewel het doelmatigheidsonderzoek in 1998 nog sterk was gericht op de doelmatigheid van financieel beheer – in het nieuwe strategisch onderzoekskader *beheeronderzoek* genoemd – zijn er ook al onderzoeken uitgevoerd die het vraagstuk van de kwaliteit van beleidsinformatie duidelijk illustreren. De onderzoeken *Streekvervoer*, *Groeicijfers Schiphol* en *Uitwisseling van recherche-informatie tussen CRI en politieregio's* zijn hiervan voorbeelden. Onder andere bij het onderzoek *Bestrijding onderwijsachterstand in het voortgezet onderwijs* is de Rekenkamer een stap verder gegaan, door ook geleverde prestaties en beleidseffecten te onderzoeken.

In de afgelopen jaren heeft de Rekenkamer regelmatig onderzoek verricht naar het beheer en de controle over EU-geldstromen in Nederland. De resultaten daarvan zijn in 1998 geanalyseerd en worden begin 1999 gepubliceerd.

Met het Rijk verbonden organen

Met het onderzoek *Garanties van het Rijk* sloot de Rekenkamer een reeks van vier onderzoeken af naar het beheer op het terrein van financiële relaties (leningen, deelnemingen, subsidies en garanties). De Rekenkamer kondigde bij het verschijnen van dat onderzoek aan vanaf dat moment de aandacht meer te gaan richten op de doelmatigheid van dergelijke financiële relaties. Het onderzoek naar door een financiële binding met het Rijk verbonden organen (artikel 59 a, b en c van de Comptabiliteitswet) wordt in het vervolg onder het onderzoek bij het Rijk gerekend.

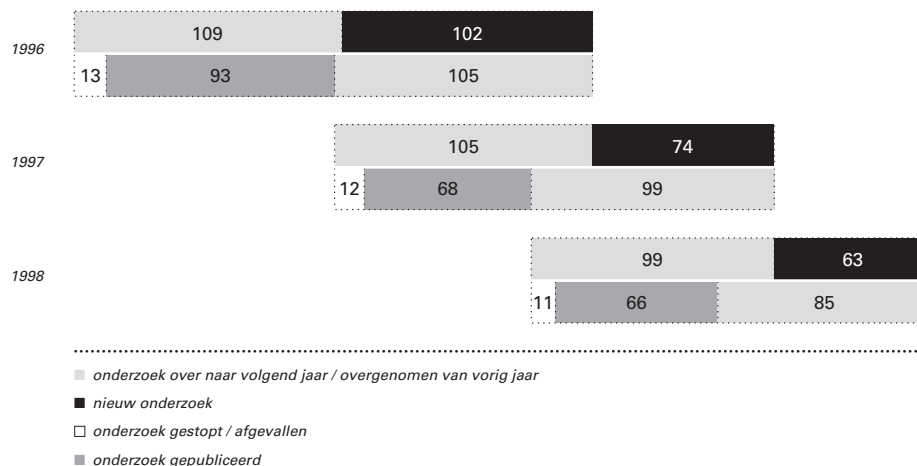
Het rapport *Toezicht op uitvoering publieke taken* geeft een systematische analyse van onderzoeken van de Rekenkamer sinds 1990 waarin het toezicht op rechtspersonen met een wettelijke taak (RWT's) centraal stond of aan de orde kwam. Uitgangspunt van het beoordelingskader is dat toezicht niet op zichzelf staat maar deel uitmaakt van een *toezichtketen*: een groter geheel van sturings- en verantwoordingsrelaties tussen minister en RWT, maar ook tussen minister en Staten-Generaal. De Rekenkamer oordeelde dat het toezicht in veel gevallen nog niet aan minimumeisen voldoet. De Rekenkamer is in 1998 gestart met een in fasen onderverdeeld rijksbreed onderzoeksprogramma – artikel 59-strategie – naar de RWT's (artikel 59 d van de Comptabiliteitswet).

2.2 De onderzoeken

2.2.1 Uitvoering van het programma

In het Verslag 1997 publiceerde de Rekenkamer het onderzoeksprogramma voor 1998. Daarbij werd aangegeven dat de onderzoeken in dat programma in 1998, 1999 en zelfs voor een deel ook in 2000 zouden worden afgerond. Het verloop van de onderzoeksportefeuille in 1998 is weergegeven in tabel 1. Daarin zijn ter vergelijking ook de cijfers voor 1996 en 1997 toegevoegd.

tabel 1 **verloop onderzoeksportefeuille in aantallen onderzoeken**

Tien van de in 1998 in portefeuille genomen onderzoeken werden van het programma afgevoerd: soms voor de start, soms tijdens het onderzoek. Reden was nagenoeg steeds dat onderzoeken die voor het nieuwe programma 1999 van belang werden geacht een hogere prioriteit kregen dan aan voorgenomen onderzoeken uit het «oude» programma. De in het Verslag 1997 aangekondigde maar in 1998 afgevoerde onderzoeken zijn:

Diverse beleidsterreinen

- *Procedure «grote projecten»*
- *Beheer en beveiliging PC's en PC-netwerken.*
- *Functioneringsonderzoek rechtspersoon met een wettelijke taak*
- *Beheersing informatiebeveiliging in de periferie*

Binnenlandse Zaken en Koninkrijksaangelegenheden

- *Brandweer- en rampenbestrijdingsorganisatie*

Justitie

- *Ontvangsten Plukze-wet*

Financiën

- *Fiscale behandeling steekpenningen*

Economische Zaken

- *Besluit subsidie exportfinanciering*

Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

- *Verwijderingsbijdrage voor auto's*

Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

- *Informatie- en communicatietechnologie*

In 1998 is over de resultaten van 66 onderzoeken gepubliceerd. De bevindingen van zes onderzoeken zijn opgenomen in grotere onderzoeken, zodat het aantal (deel)publicaties in 1998 60 bedroeg. In tabel 2 zijn die 60 publicaties verdeeld naar soort onderzoek.

tabel 2 **aantal (deel)publicaties naar type onderzoek**

	1996	1997	1998
doelmatigheid	23	26	21
financieel beheer (inclusief bezwaaronderzoeken)	9	15	15
financiële verantwoordingen ministeries en fondsen	24	24	24
<i>totaal aantal publicaties</i>	56	65	60

Van de 60 publicaties in 1998 hadden er 50 betrekking op het Rijk en 10 op de met het Rijk verbonden organen.

2.2.2 Gepubliceerd onderzoek in 1998

Over de onderzoeken van de Rekenkamer is in 1998 in de volgende publicaties gerapporteerd:

- 25 afzonderlijke rapporten aan regering en Staten-Generaal;
- de bundel Rechtmatigheidsonderzoek (met daarin 32 deelpublicaties: 24 onderzoeken naar de financiële verantwoording en 8 zogenaamde bezwaaronderzoeken), vooral van belang voor de Tweede Kamer;
- 3 brieven (met bijbehorende rapportages) aan ministers.

Hierna wordt een korte beschrijving gegeven van de gepubliceerde onderzoeken, waarbij tevens kort wordt aangegeven welke effecten de rapportages hebben gehad.

Rapporten aan regering en Staten-Generaal

Functioneren Kustwacht (februari 1998, kamerstuk 25 865)

De Rekenkamer onderzocht in hoeverre de uitvoering van de handhavingstaken door de Kustwacht was verbeterd na de reorganisatie, die op 1 januari 1996 een feit was. Handhavingstaken zijn algemeen politietoezicht, douanetoezicht en grensbewaking, toezicht op het milieu, de visserij en het scheepvaartverkeer. De Rekenkamer concludeerde onder meer dat ondanks een verbetering van het functioneren van het Kustwachtcentrum in IJmuiden, de door het kabinet beoogde verbetering van de prestaties op het gebied van de handhavingstaken nog niet was gerealiseerd. De Rekenkamer achtte het wenselijk dat de betrokken ministeries (V&W, Justitie, Financiën, LNV, Binnenlandse Zaken en Defensie) op hoog ambtelijk niveau toezicht zouden houden op het functioneren van de Kustwacht. De ministers zegden verbeteringen toe. Bij de behandeling van het rapport in de Tweede Kamer werd een evaluatie van het functioneren van de Kustwacht in 2001 toegezegd.

Totstandkoming en vormgeving USZO (maart 1998, kamerstuk 25 935)

Eind 1997 was er nog onvoldoende resultaat bereikt in het veranderings-traject dat de Uitvoeringsorganisatie Sociale Zekerheid voor Overheids- en onderwijspersoneel (USZO) diende te doorlopen om vanaf 1998 erkend te worden als uitvoeringsinstelling, belast met de uitvoering van de werknemersverzekeringen voor het overheidspersoneel. Hoewel de Rekenkamer de aansturing door de minister van Binnenlandse Zaken en het USZO-management op aanvaardbaar niveau achtte, was zij van mening dat bij grote veranderingsprocessen een groeimodel de voorkeur verdient boven de door de minister gekozen alles-tegelijk-aanpak. Volgens de Rekenkamer resulteerde de keuze van de minister, mede door achterstanden die reeds bij de oprichting van de USZO in 1996 bestonden, tot het niet bereiken van gestelde doelen. Inmiddels is de USZO erkend als uitvoeringsinstelling. Het kabinet heeft begin 1998 besluiten genomen over prioriteitstelling bij de USZO.

Garanties van het Rijk (1998, kamerstuk 25 945)

In het onderzoek naar het beleid en het beheer van staatsgaranties concludeerde de Rekenkamer dat niet alle ministeries beschikken over een compleet overzicht van verstrekte garanties. Enkele garanties ontbreken in de begroting en de saldi-balans. De informatie die wel wordt gegeven wijkt op onderdelen af van de voorschriften. Dit heeft als gevolg dat op de saldi-balans van het Rijk een erg onvolledig beeld gepresenteerd wordt van de garantieverplichtingen van het rijk. Het inzicht van de ministeries in het risico dat garanties daadwerkelijk tot uitbetaling komen is beperkt. De minister van Financiën zegde toe na te gaan of via een handleiding voor garantieverlening de uitgangspunten en criteria overzichtelijk in de rijksdienst kunnen worden uitgedragen. Ook zegde hij meer aandacht toe voor de toepassing van de geldende voorschriften.

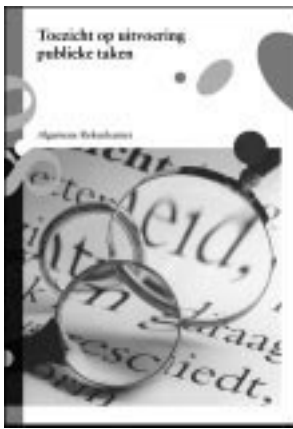
In het voorwoord bij het rapport *Garanties van het Rijk* maakte de Rekenkamer de balans op van de onderzoeken naar de vier typen financiële bindingen die het Rijk kan aangaan met bedrijven en instellingen: subsidies, leningen, garanties en staatsdeelnemingen. De Rekenkamer beval aan een kader op te stellen dat gebruikt kan worden voor de keuze van een financiële binding. Voorts achtte zij het van belang dat de Staten-Generaal betere en minder verbrokkelde informatie krijgen over het totaal aan verplichtingen per financiële binding dat de Staat is aangegaan. Hiervoor zijn actuele databestanden onmisbaar. Voor de ministeries zelf zal het bijhouden van dergelijke databases kunnen leiden tot een beter inzicht in de instrumenten alsook tot doelbereiking en de effectiviteit van beleid.

Financiële aspecten van verzelfstandigingen (maart 1998, kamerstuk 25 950)

De Rekenkamer heeft in 1994 en 1995 de procesgang en de uitkomsten van de totstandkoming van de openingsbalans van vijf verzelfstandigde rijksdiensten onderzocht. Ook onderzocht de Rekenkamer in 1994 de beursgang van Koninklijke PTT Nederland en de afspraken met KPN inzake de invoering van BTW. Tenslotte onderzocht de Rekenkamer de tariefstelling van het verzelfstandigde Kadaster. De Rekenkamer concludeerde dat de rijksoverheid nog onvoldoende lering trekt uit eerdere ervaringen. Bij verzelfstandigingen staan doorgaans grote belangen op het spel, niet in de laatste plaats voor de burger. «Derhalve zou het systematisch en zorgvuldig hierbij betrekken van leereffecten uit het verleden standaardnorm moeten zijn.»

Toezicht op uitvoering publieke taken (maart 1998, kamerstuk 25 956)

De Rekenkamer heeft sinds begin jaren negentig een groot aantal onderzoeken gepubliceerd waarin het toezicht op rechtspersonen met een wettelijke taak (RWT's) centraal stond of aan de orde kwam. Met het oog op toekomstig onderzoek heeft de Rekenkamer de door haar gepubliceerde rapporten onderworpen aan een systematische analyse. Uit de analyse blijkt dat het toezicht in de praktijk niet altijd in voldoende mate is ingericht op het waarmaken van de ministeriële verantwoordelijkheid voor de uitvoering van publieke taken door rechtspersonen op afstand van de rijksoverheid. Daarmee komen ook de wetgevende en controlerende taken van de Staten-Generaal in het geding. Niet alleen de uitvoering van het toezicht zelf laat vaak te wensen over, maar er blijken ook verschillen van opvatting te bestaan over elementaire zaken als de omvang van ministeriële verantwoordelijkheid, het product en de functie van toezicht. Volgens de Rekenkamer moeten de verantwoordelijkheden en bevoegdheden in de *toezichtketen* (sturing, verantwoording en bijsturing) duidelijk geregeld zijn. Ook mogen er geen elementen in ontbreken en moet de afstemming goed zijn. In het rapport presenteerde de Rekenkamer een samenhangend beoordelingskader voor toezicht op de uitvoering van publieke taken.

Bestrijding werkloosheid met Europese gelden (april 1998, kamerstuk 25 965)

Onderzoek van de Rekenkamer wees uit dat werkgelegenheidsprojecten die gesubsidieerd worden met gelden van het Europees Sociaal Fonds (ESF) redelijk succesvol zijn bij de bestrijding van langdurige werkloosheid. De uitstroom naar werk zal naar verwachting ruim boven het streefcijfer voor de periode 1994–1999 uitkomen. Wel vond de Rekenkamer het wenselijk dat Arbeidsvoorziening het bereiken van de groep «(zeer) moeilijk bemiddelbare werkzoekenden» stimuleert. De Rekenkamer stelde verder dat de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid zich meer een eigen oordeel moet vormen over de betrouwbaarheid van de informatie die Arbeidsvoorziening levert. De minister deelde de mening van de Rekenkamer dat hij zich een eigen oordeel moet kunnen vormen, maar maakt bij voorkeur gebruik van de controle-inspanningen van Arbeidsvoorziening zelf.

Beheer en archivering van digitale bestanden (april 1998, kamerstuk 25 970)

In vervolg op haar rapport *Machineleesbare gegevensbestanden – Archivering en beheer bij het Rijk* uit 1991 deed de Algemene Rekenkamer opnieuw onderzoek naar het beheer en de archivering van digitale bestanden. Het risico dat deze bestanden verloren gaan bestaat nog steeds, het beleid komt traag op gang, de regelgeving is nog beperkt en er is nog weinig bekend over het huidige beheer. Om het risico van verlies van cruciale digitale overheidsinformatie te kunnen beheersen, deed de Rekenkamer de coördinerende bewindspersonen van Binnenlandse Zaken en Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen onder andere de aanbeveling om meer inzicht te verwerven in de kwaliteit van het departementale digitale archiefbeheer en de relevante wet- en regelgeving. De betrokken bewindspersonen konden zich over het algemeen vinden in de aanbevelingen en hebben in lijn hiermee activiteiten in gang gezet.

Toezicht op de FMO (april 1998, kamerstuk 25 995)

De Financieringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden (FMO) levert een bijdrage aan de ontplooiing van het bedrijfsleven in ontwikkelingslanden door het financieren van bedrijven, beroepsbeoefenaren en ontwikkelingsbanken. In 1991 sloten de Staat en de FMO een overeenkomst voor 15 jaar gericht op de financiële verzelfstandiging van de FMO. De Rekenkamer concludeerde dat deze overeenkomst completer had kunnen zijn. Een belangrijk toezichtinstrument ontbreekt: een duidelijke koppeling tussen de gewenste eindsituatie (een zelfstandig functionerende FMO) en de daartoe benodigde rijksmiddelen. In de overeenkomst zijn wel de verplichtingen van het Rijk, maar niet die van de FMO (in de zin van producten en effecten) vastgelegd. In november 1998 hebben de Staat en de FMO een nieuwe overeenkomst gesloten. Daarin zijn de aanbevelingen van de Rekenkamer om de verplichtingen van beide partijen duidelijker vast te leggen voor een groot deel verwerkt en is de toezichtrelatie tussen Staat en FMO verbeterd.

Privatisering van het ABP (mei 1998, kamerstuk 26 015)

De beoogde resultaten van de privatisering van het ABP zijn goeddeels bereikt. De premies zijn kostendekkend en er is een sluitend financieringssysteem voor de Vut en de pensioenen. De Rekenkamer plaatste kanttekeningen bij de wijze waarop de financiële problematiek werd opgelost: deels door een andere financieringswijze, die op den duur tot hogere premies zal leiden. Verder had de Rekenkamer er kritiek op dat de financiële oplossing was gebaseerd op het premiepeil 1994. In het convenant waarop de Staten-Generaal zich bij besluitvorming baseerde was geen melding gemaakt van voorziene prijsstijgingen. Het privatiseringsproces was in belangrijke mate ordelijk en controleerbaar. De privatisering van het ABP was in financieel opzicht de grootste privatisering in Nederland tot nu toe.

Bestrijding onderwijssachterstand in het voortgezet onderwijs (mei 1998, kamerstuk 26 040)

Onderzoek van de Rekenkamer naar het voorkomen en bestrijden van onderwijssachterstanden wees uit dat de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen onvoldoende zicht heeft op de resultaten die individuele scholen behalen met de inzet van extra middelen. De scholen verzamelen geen cijfermateriaal over behaalde resultaten per doelgroep en de kwaliteit van de verantwoordingsinformatie in de schooldocumenten is ontoereikend. Uit een enquête van de Rekenkamer onder de scholen bleek dat de prestaties van bepaalde groepen achterstandsleerlingen meer samenhangen met de kwaliteit van de school dan met de extra middelen. De minister stelde dat het niet de taak van het ministerie is en dat het ook niet doenlijk is om individuele scholen te monitoren op effectiviteit van de onderzochte regelingen. Voor de Rekenkamer blijft onduidelijk hoe de minister er dan voor zorgt dat individuele scholen kunnen worden aangesproken op hun verantwoordelijkheid voor de te bereiken resultaten.

Streekvervoer (mei 1998, kamerstuk 26 045)

Het Rijk streeft voor het streekvervoer naar een verbetering van de kostendekkingsgraad en een groei van het aantal reizigers. In de praktijk bleken de vorderingen op beide punten tussen 1994 en 1996 nog onvoldoende. De kostendekkingsgraad daalde vooralsnog, en de minister stelde de datum waarop het streekvervoer voor de helft uit rijkssubsidie en voor het overige uit de kaartverkoop zou worden betaald enkele malen uit. Tot 1996 daalde ook het aantal reizigers, overigens met een kleine opleving in 1996. Het ministerie had geen inzicht in de mate waarin de streekvervoerbedrijven de gewenste toename in efficiency bereikten. De Rekenkamer vond het van belang dat het ministerie duidelijkheid verschaft over de hoogte en samenstelling van zogeheten OV-bestemmingsreserves die bij de bedrijven waren gevormd.

Fiscale faciliteit voor het leerlingwezen (mei 1998, kamerstuk 26 060)

Om de instroom in het leerlingwezen te vergroten is per 1 januari 1996 de fiscale faciliteit voor het leerlingwezen ingevoerd. Werkgevers ontvangen een financiële tegemoetkoming voor werknemers die een opleiding volgen in het leerlingwezen. Het doel was het aantal leerarbeidsplaatsen uit te breiden met 17 000 in drie jaar. De Rekenkamer deed onderzoek naar de beleidsvoorbereiding van de regeling en bracht de eerste effecten in kaart. De Rekenkamer achtte het niet waarschijnlijk dat de beoogde stijging zal worden bereikt. De conclusie had getrokken moeten worden dat het effect van de fiscale faciliteit zou verschillen per bedrijfssector en voor het leerlingwezen als geheel gering zou zijn. De Rekenkamer beval aan de toepassing van de fiscale faciliteit te heroverwegen en daarbij onderscheid naar bedrijfssector te maken. In een overleg van de minister van OCenW met de vaste commissie van OCenW op 1 oktober 1998 is het rapport van de Rekenkamer aan de orde gekomen.

Beleidsvoorbereiding secundair beroepsonderwijs (mei 1998, kamerstuk 26 065)

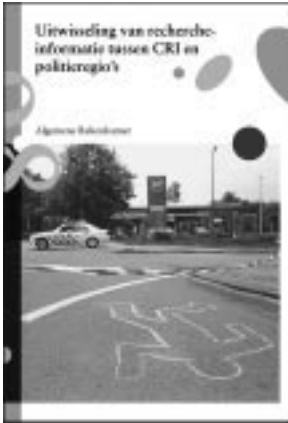
De Rekenkamer deed onderzoek naar de beleidsvoorbereiding van de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB) wat betreft het secundair beroepsonderwijs. De WEB trad op 1 januari 1996 in werking en beoogt onder meer de kwaliteit van het beroepsonderwijs te verbeteren en de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt te verbeteren. Uit het onderzoek bleek dat de met de WEB nagestreefde doelen onvoldoende toetsbaar zijn geformuleerd. Niet aannemelijk is gemaakt dat met de gekozen instrumenten de doelstellingen zullen worden bereikt. De Rekenkamer beval aan de doelstellingen van de wet alsnog toetsbaar te formuleren en aan te geven hoe de gekozen instrumenten zullen bijdragen aan het realiseren van de doelstellingen. Het rapport werd op 1 oktober 1998 besproken in een overleg van de minister van OCenW met de vaste kamercommissie van OCenW.

Afkoop van woningsubsidies aan beleggers (juni 1998, kamerstuk 26 003)

De Rekenkamer onderzocht op verzoek van de Tweede Kamer het akkoord over de afkoop van langlopende woningsubsidies van het Rijk aan vastgoedbeleggers. De afkoopregeling als zodanig leidde bij de Rekenkamer niet tot kanttekeningen. Met het akkoord worden open-einde regelingen met grote financiële onzekerheden voor het Rijk voor verreweg het grootste deel afgekocht. Het Rijk heeft volgens de Rekenkamer in het algemeen voldoende zorgvuldigheid betracht in de onderhandelingen. De meeste risico's voor alle partijen zijn in de onderhandelingen betrokken en afgedekt. De overwegend positieve conclusies uit het rapport hebben bijgedragen aan de aanvaarding van het akkoord door de Tweede Kamer. Het ministerie van VROM heeft bij de recent uitgevoerde afkoopoperatie voor niet-winstbeogende instellingen de methodiek van de Rekenkamer voor de risicoanalyse toegepast. Het ministerie is naar aanleiding van het Rekenkamerrapport met het veld in overleg over een toetsbare gedragscode voor de verkoop en beheer van huurwoningen

Uitwisseling van recherche-informatie tussen de CRI en politieregio's (september 1998, kamerstuk 26 215)

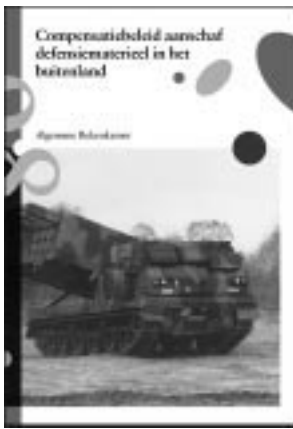

De Rekenkamer onderzocht de keten van verstrekking van recherche-informatie door politieregio's aan de divisie Centrale Recherche Informatie (CRI), het beheer van de informatie en de informatieveredeling door CRI en omgekeerd de verstrekking van recherche-informatie door CRI aan de regio's. De Rekenkamer constateerde dat de kwaliteit van de uit de regio's ontvangen en door CRI beschikbaar gestelde informatie beneden de maat is, de veredeling van de gegevens door CRI nog onvoldoende is ontwikkeld en dat er geen inzicht bestaat in het gebruik van de door uitwisseling verkregen recherche-informatie. Pogingen van CRI de recherche-informatiehuishouding te verbeteren hebben nog onvoldoende resultaat opgeleverd. De Rekenkamer beval aan om de situatie te verbeteren met een aantal voorbeeldprojecten van CRI in samenwerking met politiekorpsen. De bewindslieden van Justitie, Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties en de voorzitter van het Korpsbeheerdersberaad reageerden positief op deze en andere aanbevelingen uit het rapport.

Geluidshinder Defensie (oktober 1998, kamerstuk 26 230)

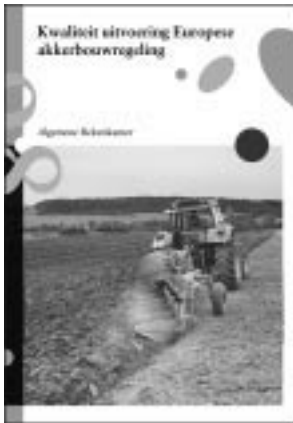

De Rekenkamer onderzocht het beleid en de maatregelen van het ministerie van Defensie om geluidshinder te beperken. De Rekenkamer concludeerde dat dit niet concreet genoeg is om te kunnen nagaan of het geslaagd is. Voorts signaleerde de Rekenkamer onder meer knelpunten rond het actualiseren van vergunningen en de zonering van militaire vliegvelden. Ten aanzien van de problematiek rondom vergunningen gaf de minister in het algemeen overleg met de Kamer (Verslag AO, nr. 21 490, vastgesteld 21 januari 1999) aan dat een termijn van vijf jaar is afgesproken waarbinnen alle milieuvergunningen indien nodig worden aangepast. Daarnaast heeft hij de aanbeveling haast te maken met het zoneren van de laatste vliegbases overgenomen: ultimo 1999 zullen de zoneringen rond Eindhoven, De Peel en Woensdrecht hun beslag krijgen.

Compensatiebeleid aanschaf defensiematerieel in het buitenland (oktober 1998, kamerstuk 26 231)

Op papier slaagt de overheid erin om 100% van het in het buitenland aangeschafte defensiematerieel te compenseren met opdrachten voor het Nederlandse bedrijfsleven. Uit onderzoek van de Rekenkamer blijkt echter dat in de periode 1984–1996 tenminste een kwart van de compensatieorders niet aan de eisen voldeed. Overigens waren zowel opzet als werking van het compensatiebeleid de laatste jaren aanzienlijk verbeterd. De Tweede Kamer wordt onvoldoende geïnformeerd over de relatie tussen defensie-aanschaffingen en de daaruit voortvloeiende compensatieverplichtingen. Naar het oordeel van deskundigen heeft het compensatiebeleid, in strijd met de bedoeling, een kostprijsverhogend effect. Inmiddels heeft de minister van Economische Zaken, in overleg met de minister van Defensie, een extern bureau offerte gevraagd voor het maken van een kosten/baten-analyse van het Nederlandse compensatiebeleid. Door de ministeries van Economische Zaken en Defensie wordt gewerkt aan een notitie voor de Tweede Kamer, waarin het bedoelde inzicht zal worden gegeven.

Kwaliteit uitvoering Europese akkerbouwregeling (oktober 1998, kamerstuk 26 240)

De Rekenkamer onderzocht de kwaliteit van de uitvoering van de Europese steunregeling voor akkerbouwproducten. Het onderzoek werd uitgevoerd als *parallel audit* met de Zweedse en de Britse Rekenkamer. De Rekenkamer constateerde dat het ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij problemen heeft met de uitvoering van de zeer complexe Europese regels. De efficiency van de uitvoering wordt hierdoor bemoeilijkt. Met name is lang niet altijd duidelijk hoe de lidstaten de naleving van de regels moeten controleren. In de periode 1996–1997 is in Nederland 576 miljoen gulden uitgekeerd aan meer dan 100 000 aanvragers. Akkerbouwbedrijven bevestigden de conclusie dat de Europese regels te ingewikkeld zijn: 52 procent van de aanvragers had problemen bij het indienen van de aanvraag.

Toestemming voor schenking door De Nederlandsche Bank (oktober 1998, kamerstuk 26 248)

De minister van Financiën verleende in de zomer van 1998 toestemming aan het voornemen van De Nederlandsche Bank NV (DNB) om circa f 110 miljoen aan de Stichting Nationaal Fonds Kunstbezit te schenken. Dit geld was bestemd voor de aankoop van kunstwerken, met als voorwaarde dat de aankopen eigendom van de Staat der Nederlanden zouden worden. De definitieve afwikkeling van de besluitvorming krijgt haar beslag in 1999, het moment van goedkeuring van de jaarrekening 1998 door de aandeelhouder, waarbij tevens het dividend wordt vastgesteld. Tijdens het onderzoek van de Rekenkamer deed zich naast de aanvankelijke voorstelling van zaken, de schenking als winstuitkering, een alternatieve administratieve verwerking voor, namelijk de schenking als element van winstbepaling te verantwoorden via de winst- en verliesrekening. De Rekenkamer concludeerde dat beide verantwoordingswijzen te zijner tijd zullen leiden tot het onvolledig verantwoorden van de winstaftocht over 1998, hetgeen in strijd is met de bepalingen van de Comptabiliteitswet. De minister van Financiën zou dit naar de mening van de Rekenkamer kunnen voorkomen door te zorgen voor een Koninklijk Besluit, waarbij het doen van een schenking voor kunstankopen door DNB in 1998 wordt toegestaan.

De minister van Financiën weigerde te voldoen aan het uitdrukkelijke verzoek van de Rekenkamer een afschrift van een brief van de minister

aan de president van DNB beschikbaar te stellen. Hiermee behoudt de minister zich rechten voor die hem volgens de wetgever ten opzichte van de Rekenkamer niet toekomen.

De Tweede Kamer heeft zowel in een commissievergadering als in een plenaire zitting uitvoerig aandacht besteed aan het rapport. Tijdens de behandeling van het rapport in de commissievergadering besloot de minister alsnog bovengenoemde brief uit te delen. In de plenaire vergadering deed de minister de toezegging dat hij de Tweede Kamer een brief zal sturen over zijn interpretatie van artikel 54 van de Comptabiliteitswet.

Groei cijfers Schiphol (oktober 1998, kamerstuk 26 265)

De Planologische Kernbeslissing Schiphol en omgeving (PKB) van december 1995 ging uit van een dubbele doelstelling. Het beleid is gericht op het versterken van de mainportfunctie van de luchthaven en op een verbetering van de kwaliteit van het leefmilieu in de omgeving. De Rekenkamer constateerde dat de beleidsinformatie over de groei en de milieugevolgen bij de voorbereiding van de PKB tekortkomingen vertoonde. Het gebruikte groeimodel blijkt een veel kleiner deel van de werkelijkheid af te dekken dan het suggereerde. De prognoses en de daaraan ten grondslag liggende gegevens waren op het moment van de vaststelling van de PKB ingehaald door de werkelijkheid. Het kabinet koos daarbij voor het meest wenselijke en niet voor het meest realistische scenario. De Rekenkamer typeerde deze keuze als volgt: «men koos voor zonneshijn als toekomstbeeld, sloot de ogen voor de druppels die al vielen, en ging zonder paraplu op pad». De ministers van Verkeer en Waterstaat, VROM en Economische Zaken gaven aan dat het Rekenkameronderzoek nuttige handvaten biedt voor het gebruik van de context voor de verdere besluitvorming over de toekomst van de luchtvaart. De Rekenkamer pleit er volgens hen terecht voor om bij de beleidsontwikkeling het uitgangspunt te kiezen dat de ontwikkelingsstrategie moet zijn voorbereid op de verschillende scenario's. Terugkijkend kan – volgens de ministers – gesteld worden dat er in de PKB onvoldoende sturingsinstrumentarium was opgenomen in geval zich een andere ontwikkeling voor zou gaan doen. Bij de evaluatie van de PKB in 1999 zal bezien worden of nader aanvullend beleid noodzakelijk is.

Elektronische uitwisseling werknemersgegevens in de sociale zekerheid (november 1998, kamerstuk 26 266)

Er zijn verbeteringen nodig in de elektronische uitwisseling van werknemersgegevens in de sociale zekerheid, om fraude gemakkelijker te kunnen opsporen. Het systeem dat hiervoor is opgezet, de Gemeenschappelijke Verwijs Index (GVI), functioneert nog niet optimaal. Dit heeft zijn weerslag op de fraudebestrijding. De Rekenkamer concludeerde dat tekortkomingen moeten worden opgelost, temeer omdat de elektronische gegevensuitwisseling de komende jaren zal worden uitgebreid naar de gemeentelijke sociale diensten en de Arbeidsvoorziening. Voorts concludeerde de Rekenkamer dat het niet is uitgesloten dat werknemersgegevens voor de uitvoering van de sociale zekerheid ook voor commerciële doeleinden worden gebruikt. De Rekenkamer sprak hierover haar bezorgdheid uit en heeft er bij de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid op aangedrongen om vooruitlopend op nieuwe wetgeving, de Organisatiewet Sociale Verzekeringen op onderdelen aan te scherpen. De minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en het CTSV stonden open voor de bepleite verbeteringen in de GVI. De minister zegde toe hiervoor een aparte organisatorische voorziening binnen het ministerie te treffen.

M en O-beleid Vennootschapsbelasting (oktober 1998, kamerstuk 26 267)

De effectiviteit van het beleid ter bestrijding van misbruik en oneigenlijk gebruik bij vennootschapsbelasting is moeilijk te beoordelen. Informatie over de mate waarin de Belastingdienst haar controlecapaciteit besteedt aan belastingplichtigen met het grootste financieel belang en het hoogste fiscale risico ontbreekt. Daardoor ontbreekt inzicht in het bereiken van een van de belangrijkste strategische doelstellingen. De Rekenkamer heeft de Belastingdienst aanbevolen in verantwoordingsrapportages informatie op te nemen over de inzet van haar controlecapaciteit en over de kosten en opbrengsten van de gevoerde controlestrategie. De staatssecretaris van Financiën meldde in zijn reactie op het rapport dat er maatregelen zijn genomen om het beleid te verbeteren. Naar aanleiding van het rapport heeft de commissie voor de Rijksuitgaven de staatssecretaris en de Rekenkamer een aantal vragen gesteld (zie ook bijlage 4).

Europese meldingsverplichtingen (december 1998, kamerstuk 26 310)

Het Rijk heeft slechts een beperkt inzicht in de mate van naleving van de meldingsplicht van Nederlandse regelgeving bij de Europese Commissie, zo bleek uit een inventarisatie van de Rekenkamer van 48 keuringsobjecten. Het Securitel-arrest heeft uitsluitend geleid tot een volledige aanmelding voor de onderzochte technische voorschriften, maar heeft geen zekerheid geboden ten aanzien van de aanmeldingsverplichtingen in het kader van de omzetting in nationale regelgeving en de onvoorwaardelijke informatieplicht. De maatregelen bij de rijksoverheid naar aanleiding van de Securitel-affaire bieden in opzet voldoende waarborg dat aan de meldingsplicht wordt voldaan. Een uitzondering hierop vormen de meldingsverplichtingen door normalisatie- en keuringsinstellingen. De minister van Economische Zaken kon zich vinden in de aanbevelingen maar plaatste enkele kanttekeningen bij de rubricering van de meldingsverplichtingen. De Rekenkamer benadrukte het belang dat ten behoeve van *alle* Europese meldingsverplichtingen een sluitend systeem wordt opgezet.

Financieel beheer politieregio's (december 1998, kamerstuk 26 340)

De Rekenkamer inventariseerde de stand van zaken van het financieel beheer in alle 25 politieregio's in de periode december 1997 tot medio 1998. Zij concludeerde dat de kwaliteit van het financieel beheer van politieregio's is toegenomen, maar dat verdere verbeteringen mogelijk en wenselijk zijn. Ook het tempo kan worden verhoogd. De korpsbeheerders en de korpsleiding moeten meer prioriteit geven aan het financieel beheer. Het regionaal college dient vanuit de bestuurs- en toezichtfunctie nadrukkelijker betrokken te zijn. De ministers van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en van Justitie en het korpsbeheerdersberaad reageerden op hoofdlijnen positief op de conclusies en aanbevelingen van de Rekenkamer. Op diverse punten zijn of worden initiatieven genomen om het financieel beheer van de politieregio's verder te verbeteren, zowel op regionaal als op landelijk niveau.

De Rekenkamer waarschuwde de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport voor een te optimistisch beeld over de voortgang van oplossing van millenniumproblemen bij ziekenhuizen. Ziekenhuizen zouden moeten nagaan of zij de millenniumproblemen in de meest vitale systemen en medische apparatuur tijdig kunnen afwenden. Ook zouden noodscenario's en rampenplannen moeten worden opgesteld. De Rekenkamer vond dat de minister zich beter moet laten informeren over de aanpak en de voortgang. Het rapport is gebaseerd op een onderzoek bij twee academische ziekenhuizen en geeft geen representatief beeld van de stand van zaken bij alle ziekenhuizen. Het heeft als doel aanknopingspunten te geven voor een krachtige aanpak door de ziekenhuizen en voor het stimuleringsbeleid van de minister. Beide onderzochte ziekenhuizen hebben positief gereageerd op het onderzoek en hebben maatregelen getroffen. Beide ziekenhuizen zullen ook de kwaliteit van de informatievoorziening over de voortgang verbeteren. Ook de minister heeft maatregelen getroffen.

Rechtmatigheidsonderzoek 1997 (juni 1998, kamerstuk 26 100)

In het rechtmatigheidsonderzoek over 1997 zijn 24 rapporten opgenomen over de financiële verantwoording van de ministeries, fondsen en het Rijk. Daarnaast bevat het een algemeen deel dat het rijksbrede beeld geeft, de resultaten van acht bezwaaronderzoeken en een aantal speciale onderzoeken die van invloed zijn op het financieel beheer of de financiële verantwoording. Het gaat onder meer over de aanpak van het millenniumvraagstuk, voorbereiding van de invoering van de Euro, agentschappen, specifieke uitkeringen, integriteitsbeleid en versnelling en kwaliteitsverbetering verantwoordingsprocedure.

De Rekenkamer streeft er naar een meer omvattend beeld te geven van de stand en de ontwikkeling van het financiële beheer op de ministeries. Zij werkt toe naar een overkoepelend oordeel over het financieel beheer met ingang van 2002, op basis van een integraal overzicht van kwaliteitsbepalende factoren, de ijkpunten. In het rechtmatigheidsonderzoek 1997 rapporteerde de Rekenkamer over haar bevindingen ten aanzien van de ijkpunten accountantscontrole, administratieve organisatie en automatisering. De bevindingen gaven de Rekenkamer aanleiding zorg uit te spreken over het financieel beheer bij negen ministeries. Voor acht daarvan was dit ook het geval in het rechtmatigheidsonderzoek 1996. De tekortkomingen in het financieel beheer hebben, om verschillende redenen, geen gevolgen gehad voor het oordeel van de Rekenkamer over de financiële verantwoording. Evenals over 1996 kon zij voor het overgrote deel van de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten de rechtmatigheid vaststellen.

Tekortkomingen in het financieel beheer in eerdere jaren waren de aanleiding voor de uitgevoerde bezwaaronderzoeken:

- achterstand afwikkeling overheidsprojecten (KabNa);
- voorschottenbeheer (BuiZa)
- bewakingskosten luchthavens (Justitie); financieel beheer van de directie Kunsten (OCW);
- MenO-beleid voor de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (OCW);
- financieel beheer agentschap Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen (Defensie);
- onderzoeks- en overige contracten (Verkeer en Waterstaat);
- administratieve organisatie (LNV).

In zes gevallen hadden de ministers zodanige maatregelen genomen of toegezegd dat de Rekenkamer afzag van het maken van bezwaar. In twee gevallen trok zij het bezwaar in nadat een deel van de tekortkomingen alsnog was weggenomen en voor het overige toezeggingen waren gedaan voorzien van een controleerbaar tijdspad.

Rapportages aan ministers

In deze categorie zijn de rapportages opgenomen die primair aan de betrokken minister zijn gezonden. De Eerste en Tweede Kamer ontvangen van deze rapportages een afschrift. In 1998 ging het om 3 rapportages.

Lessons Learned (april 1998)

In 1977 tekenden de regeringen van België, Denemarken, Noorwegen en Nederland een overeenkomst met de USA over de co-productie van F 16-gevechtsvliegtuigen. De Rekenkamer heeft de afgelopen jaren in samenwerking met de rekenkamers van deze landen onderzoek gedaan naar de geleerde lessen bij de aanschaf van het F 16-gevechtsvliegtuig. De ervaringen met de F 16-contracten hebben nuttige lessen opgeleverd. Een aantal daarvan is al in het verwervingsbeleid van Luchtmachtmaterieel verwerkt. De informatievoorziening over de onderzochte projecten aan de bewindspersoon en de Staten-Generaal voldeed aan de eisen. Een aantal punten verdiende volgens de Rekenkamer nog aandacht bij het afsluiten van contracten voor nieuwe projecten. De staatssecretaris van Defensie heeft inmiddels de Tweede Kamer laten weten hoe hij denkt met deze onderwerpen om te gaan. Overigens zal het keuzeprocess omtrent een eventuele opvolger naar verwachting pas in het jaar 2000 gaan spelen.

Europese gelden voor de grote steden (december 1998)

De Rekenkamer verrichtte onderzoek naar de verantwoordelijkheid van de minister voor Grote Steden- en Integratiebeleid (GSI) voor Europese geldstromen gericht op decentrale overheden. In het bijzonder onderzocht zij de gelden die in het kader van de grootstedelijke problematiek aan de vier grote steden worden verstrekt, de zg. Urban-regeling. Vanwege beperkte ondersteuning en toezicht vanuit het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksaangelegenheden kunnen de vier grote steden in 2002 financiële problemen krijgen bij de afrekening door de Europese Commissie. Bij de minister ontbrak inzicht in Europese geldstromen, waaronder de Urban-gelden, die naar de decentrale overheden gaan. De minister gaf aan dat er maatregelen genomen zijn waardoor de problemen rondom de Urban-gelden thans voor het overgrote deel zijn opgelost. Ook gaf hij aan dat het voornemen bestaat om een inventarisatie van de diverse Europese geldstromen te maken.

Evaluaties vooraf van Rijksbeleid (december 1998)

Het instrument van evaluaties vooraf (ex ante evaluaties) wordt in beperkte mate toegepast. Dit concludeerde de Rekenkamer in een onderzoek naar evaluaties vooraf die in het peiljaar 1996 door het Rijk zijn verricht. Bij beleidsvoorbereiding zou de mogelijkheid van ex ante evaluatie meer dan tot op heden kunnen worden overwogen. Voorts merkte de Rekenkamer op dat de verplichte aanmelding van evaluatieonderzoeken aan de Rekenkamer onvolledig is (art. 57, tweede lid van de Comptabiliteitswet). De kwaliteit van de ex ante evaluaties laat op sommige toetspunten te wensen over. De Rekenkamer beval aan de toetspunten van de Rekenkamer als checklist te gebruiken bij toekomstige ex ante evaluaties. De ministers konden zich op hoofdlijnen met de aanbevelingen verenigen. De minister van Financiën zegde toe in interdepartementaal overleg het uitvoeren van ex ante evaluaties onder de aandacht te brengen en nadere aandacht te vragen voor de melding in het kader van artikel 57, tweede lid van de Comptabiliteitswet. Een aantal bewindslieden zegde toe de checklist van de Rekenkamer te zullen hanteren.

2.3 Kwaliteit en effecten van onderzoek

2.3.1 Kwaliteit

Aangezien de kwaliteit van haar onderzoeken onomstreden moet zijn, gaat de Rekenkamer zorgvuldig en betrouwbaar te werk.

De Rekenkamer gaat zo zorgvuldig en betrouwbaar mogelijk te werk. De kwaliteit van het onderzoek moet namelijk onomstreden zijn. De Rekenkamer investeert voortdurend in de ontwikkeling van onderzoeksmethoden: afhankelijk van de situatie op een bepaald beleidsterrein kiest de Rekenkamer voor de meest geëigende onderzoeksmethode. Hetzelfde geldt voor normontwikkeling en communicatie met de onderzochte organisaties over de gehanteerde normen. Voorts is de kwaliteit van het onderzoek onder meer gewaarborgd door de inrichting van het onderzoeksproces (zie bijlage 3).

De onderwerpen uit het onderzoeksprogramma worden uitgewerkt in *onderzoeksvoorstellen*. Hierin zijn onder meer het object van onderzoek, onderzoeksvragen, methoden en technieken, normenkader, planning en (personele) kostenramingen opgenomen. De hoofdlijnen van het onderzoeksvoorstel worden voorgelegd aan de te onderzoeken organisatie. Na besluitvorming over het onderzoeksvoorstel door het College wordt het onderzoek nader aangekondigd bij de betrokken organisatie(s). Een onderzoek wordt uitgevoerd door een onderzoeksteam onder leiding van een projectleider en neemt gemiddeld een jaar in beslag. Tijdens het onderzoek doen veel projectleiders beroep op interne of externe klankbordgroepen. Ook collegiale lezing door projectleiders onderling vindt regelmatig plaats.

De *nota van bevindingen* bevat de antwoorden op de onderzoeksvragen en vormt het sluitstuk van de fase van het feitelijke onderzoek. Met de ambtelijke leiding van de gecontroleerde organisatie vindt overleg plaats over de nota van bevindingen ter definitieve verificatie van de bevindingen.

De rapportagefase begint intern met bespreking van het *rapportagevoorstel* in het *vierhoeksoverleg*. Hier komt de specifieke deskundigheid van verschillende deelnemers bijeen en vindt afstemming plaats over de wijze waarop de onderzoeksresultaten benut kunnen worden. Deelnemers aan het vierhoeksoverleg zijn het eerst verantwoordelijke collegelid, de onderzoeksdirecteur, de projectleider c.q. het onderzoeksteam en de communicatieadviseur. In het rapportagevoorstel wordt ingegaan op de vorm, inhoud en presentatie van het rapport. Op basis van de uitkomsten van het vierhoeksoverleg stelt het College het conceptrapport vast, waarin de bestuurlijke boodschap centraal staat. Dit conceptrapport wordt voor bestuurlijk hoor en wederhoor aan de betreffende bewindspersoon gestuurd. De hoofdlijnen van de ministeriële reactie worden opgenomen in het definitieve rapport en in voorkomende gevallen voorzien van een nawoord door de Rekenkamer. Vervolgens wordt het rapport gepubliceerd. Veelal vindt voorafgaand aan de publicatie een briefing plaats van de Tweede Kamer en van de desbetreffende bewindspersonen. Ook wordt er een persbericht uitgegeven met daarin de hoofdlijnen en conclusies van het onderzoek (zie paragraaf 2.4.)

Na afloop van een onderzoek beoordeelt het onderzoeksteam de geleverde kwaliteit van onderzoeksproduct en -proces. Hiermee wordt beoogd een continue leerproces te realiseren. De uitkomsten van zelfevaluaties vormen weer de input voor een organisatiebrede evaluatie. Deze kan

aanleiding zijn om bij de programmavoorbereiding en gedurende het onderzoeks- en rapportage-traject andere uitgangspunten te hanteren.

De aandacht voor de kwaliteit van de onderzoeken heeft een keerzijde. De zorgvuldige uitvoering van het onderzoeksproces heeft tot gevolg dat de doorlooptijd van Rekenkameronderzoek lang is, soms langer dan wenselijk is. Dit heeft de aandacht van de Rekenkamer. In 1999 zal de doelmatigheid van het onderzoeksproces onderwerp zijn van nadere beoordeling.

2.3.2 Effecten

De Rekenkamer hecht er veel waarde aan om inzicht te verschaffen in de mate waarin zij haar taak realiseert. In hoeverre hebben haar rapporten effect en dragen ze bij aan de beoogde verbetering van het functioneren van het Rijk? In 1998 is verder uitwerking gegeven aan een systeem van effectiviteitsmeting. De verschillende maatregelen moeten inzicht verschaffen in de effectiviteit van de Rekenkamer, maar ook in redenen waarom rapporten soms niet het beoogde effect opleveren. De effectiviteitsmeting heeft een tweeledig doel: naast verantwoordingsinformatie levert zij ook input voor verbetering van de bedrijfsvoering.

Effectiviteitsmeting is lastig. Niet altijd is duidelijk of er een causaal verband bestaat tussen het onderzoek van de Rekenkamer en gerealiseerde verbeteringen. Het is mogelijk dat verbeteringen ook zonder dat onderzoek tot stand zouden zijn gekomen. Van onderzoeken van de Rekenkamer gaat bovendien ook vaak een preventieve werking uit, die moeilijk te meten is. Deze complicaties ontslaan de Rekenkamer uiteraard niet van de verplichting om een zo goed mogelijk inzicht te krijgen.

Om het zicht op de effecten van afzonderlijke onderzoeken te verbeteren, startte de Rekenkamer in 1998 met *nagesprekken*. Dergelijke gesprekken worden een half jaar na publicatie van een onderzoek gevoerd met vertegenwoordigers van de onderzochte organisatie en zo nodig na een jaar herhaald. Onderwerpen die aan de orde komen zijn onder meer in hoeverre toezeggingen zijn gerealiseerd, waarom bepaalde aanbevelingen niet zijn overgenomen en wat het oordeel van de onderzochte organisatie is over de kwaliteit van het onderzoeksproces en het uiteindelijke product.

Onderstaande bevindingen zijn gebaseerd op tien onderzoeken die in de eerste helft van 1998 zijn gepubliceerd, met uitzondering van de rijksbrede onderzoeken. De tien onderzoeken resulteerden in 60 aanbevelingen van de Rekenkamer en 53 toezeggingen van de bewindspersonen. Niet alle aanbevelingen leidden tot toezeggingen en niet alle toezeggingen zijn binnen een half jaar nagekomen. Van de 60 aanbevelingen bleken er 23 niet gebruikt. Op het moment van de nagesprekken waren slechts 18 toezeggingen gerealiseerd.

tabel 3 **aanbevelingen, toezeggingen en effecten van onderzoeken gepubliceerd in eerste helft van 1998**

	aantal	%
aantal onderzochte publicaties	10	
totaal aantal aanbevelingen	60	100
• met toezegging	37	62
• zonder toezegging	23	38
aantal toezeggingen (gebaseerd op 37 aanbevelingen)	53	100
• nagekomen	18	34
• (nog) niet nagekomen	35	66

In de gesprekken heeft de Rekenkamer de onderzochte organisaties gevraagd in een cijfer van 1–10 het onderzoek te beoordelen: zowel voor wat betreft het proces, het produkt, als de gebruikswaarde. De uitkomsten voor de tien onderzoeken staan weergegeven in de volgende tabel.

tabel 4 **waardering onderzochte organisaties voor onderzoek**

	1998	spreiding
kwaliteit proces	7.1	5.0 - 8.5
kwaliteit product	7.4	6.0 - 8.5
gebruikswaarde	6.9	5.5 - 8.5

De Rekenkamer verwacht in de toekomst meer inzicht te verkrijgen in haar effectiviteit door de informatie die in de nagesprekken wordt verkregen over een reeks van een aantal jaren te verzamelen en analyseren.

2.4 Communicatie over het onderzoek

De Rekenkamer besteedt veel aandacht aan een goede communicatie over haar activiteiten, om het draagvlak voor en de effectiviteit van die activiteiten te vergroten.

Het onderzoeksproces, de rapportagefase en de presentatie van de onderzoeken zijn van groot belang voor de mate waarin de onderzoeken effect sorteren. Elk onderzoek is een complex proces met tal van communicatiemomenten. Na afronding van een onderzoek betreft het vooral de communicatie met de Staten-Generaal en de publiciteit in de media. In 1998 zijn 25 rapporten aan de Tweede Kamer aangeboden. Daarnaast verschenen het Rapport bij de Financiële Verantwoording 1997 en het Jaarverslag 1997. Wanneer een onderzoek voornamelijk informatie oplevert die voor de bewindspersoon van belang is, wordt de rapportage in briefvorm uitgebracht aan de minister. Dit is in 1998 drie maal gebeurd. De Eerste en Tweede Kamer ontvangen dan een afschrift.

Tweede Kamer en bewindspersonen

De Rekenkamer biedt de Commissie voor de Rijksuitgaven en de relevante vakcommissies van de Tweede Kamer de mogelijkheid om via een briefing een toelichting te krijgen op het rapport, vlak voor openbaarmaking. Tijdens een briefing verzorgt het voor het onderzoek verantwoor-

delijke Collegelid – het lid-rapporteur – samen met de projectleider van het onderzoek een presentatie, waarna er gelegenheid is tot het stellen van vragen. In 1998 zijn vijftien briefings verzorgd voor de Tweede Kamer. Ook aan de bewindspersonen wordt de mogelijkheid van een briefing geboden. In 1997 was dit nog een experiment, maar de positieve ervaringen hebben ertoe geleid dat de Rekenkamer ze nu bij elke publicatie aanbiedt. In 1998 is zes keer van deze mogelijkheid gebruik gemaakt.

Kamerleden kunnen tijdens een algemeen overleg, begrotingsonderzoek of een plenair debat mondelinge vragen stellen aan de verantwoordelijke bewindspersoon. Van de 25 rapporten zijn er acht tijdens een algemeen overleg aan de orde geweest. *Groeicijfers Schiphol* en *Toestemming voor schenking door De Nederlandsche Bank* zijn voorbeelden van rapporten waarover de Kamer uitgebreid heeft gedebatteerd. Verder kan de Kamer de verantwoordelijke bewindspersoon schriftelijk vragen stellen over de conclusies en aanbevelingen van de Rekenkamer en zijn of haar reactie daarop. Van deze mogelijkheid is in 1998 weer veel gebruik gemaakt. Meestal ging het om enkele tientallen vragen (bijvoorbeeld *Functioneren Kustwacht 33*, *Bestrijding onderwijsachterstand in het voortgezet onderwijs 27*), soms waren het er veel meer (*Groeicijfers Schiphol* 163). Tenslotte bestaat de mogelijkheid om schriftelijke vragen te stellen aan de Rekenkamer ter toelichting op haar onderzoeksrapport. In 1998 gebeurde dit bij nagenoeg alle onderzoeken, maar het aantal vragen bleef over het algemeen beperkt, met uitzondering van het rapport *Groeicijfers Schiphol* (34). Dit is waarschijnlijk mede te danken aan de mondelinge toelichting die al tijdens de briefings was gegeven. (Zie bijlage 4).

Publiciteit

Alle rapporten van de Rekenkamer gingen vergezeld van een persbericht. De belangstelling van schrijvende pers en van radio en televisie wisselde per rapport, maar was over het algemeen groot. Een aantal onderzoeken sprong er in dat opzicht uit, namelijk *Uitwisseling van recherche-informatie tussen CRI en politieregio's*, *Toestemming voor schenking door De Nederlandsche Bank* (Victory Boogie Woogie) en *Groeicijfers Schiphol*. Over laatstgenoemd onderzoek is een persconferentie georganiseerd.

De gepubliceerde onderzoeken kunnen aanleiding vormen voor externe activiteiten. Collegeleden en de secretaris verzorgden in 1998 diverse gastcolleges en namen deel aan verschillende congressen. Zo sprak het collegelid Havermans tijdens een bijeenkomst van de Science Alliance in januari over *Toezicht op publieke marktactiviteiten* in het kader van het onderzoek *Toezicht op uitvoering publieke taken*. In april sprak de president bij het congres *Naar een Hogere Kwaliteit van Digitaal Informatiebeheer bij de Overheid* naar aanleiding van de publicatie van het rapport *Beheer en archivering van digitale bestanden*. In december stond het millenniumvraagstuk centraal in de bijdrage van collegelid Stuiveling naar aanleiding van de publicatie *Het millenniumvraagstuk en zorg*.

Externe contactdag

De communicatie met rechtspersonen met een wettelijke taak (RWT's) kreeg in 1998 extra aandacht, omdat veel van deze instellingen onbekend zijn met de Rekenkamer en met haar taken en bevoegdheden. De jaarlijkse externe contactdag van de Rekenkamer had dit jaar als thema *Publieke rekenschap*: hoe dienen RWT's zich te verantwoorden aan de samenleving? De contactdag werd bezocht door zo'n 200 vertegenwoordigers van Tweede Kamer en departementen en van een groot aantal met het

Rijk verbonden organen. Aan de orde kwamen onder meer de vaak vage grens tussen publiek en privaat en de noodzaak om de publieke taak helder af te bakenen.

Forum Voorhout

In 1998 organiseerde de Rekenkamer opnieuw een serie *Forum Voorhout* bijeenkomsten. Deze discussiebijeenkomsten gaan over relevante thema's voor Rekenkamermedewerkers, die door interne of externe deskundigen worden toegelicht. Voorbeelden van onderwerpen die in 1998 aan bod kwamen zijn: de toegevoegde waarde van Rekenkameronderzoek; *Governing governance*; de Raad van State en de Rekenkamer; Luisteren naar het veld, Integriteit en het Buitenlandbeleid. In de jaarlijkse Forum Voorhoutbundel wordt verslag gedaan van de bijeenkomsten.

Brochures

In 1998 is, naast de al bestaande algemene brochure over de Rekenkamer, een brochure Rechtmatigheidsonderzoek verschenen. Deze brochure was in eerste instantie bedoeld voor nieuwe leden van de Tweede Kamer, maar is ook voor andere doelgroepen zeer nuttig gebleken. In 1998 is gewerkt aan twee nieuwe brochures: een over onderzoek van de Rekenkamer bij RWT's en een over het Collegeprogramma 1999–2004. Deze brochures zullen in de loop van 1999 verschijnen.

2.5 Ontwikkelings- en coördinatie-activiteiten

Het terrein waarop de Rekenkamer onderzoek doet is complexer geworden, waardoor de vraag naar maatwerk toeneemt. De Rekenkamer investeert voortdurend in de ontwikkeling van onderzoeksmethoden, normen en strategie. Binnen elke onderzoeksdirectie is een bureau belast met de ontwikkeling van onderzoeksmethodieken op het specifieke terrein van die directie.

Rechtmatigheid en (financieel) beheer bij het Rijk

De ontwikkeltaken die de Rekenkamer in 1998 heeft uitgevoerd op het terrein van rechtmatigheid en financieel beheer hangen nauw samen met de ontwikkelingen op het onderzoeksgebied zelf. Zo verscheen in juni het rapport *Jaarverslag in de politieke arena* van een tripartite werkgroep van het ministerie van Financiën en andere departementen, de Tweede Kamer (commissie voor de Rijksuitgaven) en de Rekenkamer. Daarin wordt gepleit voor een geïntegreerde verantwoording over de resultaten van het beleid, de instrumenten die daarvoor zijn ingezet (bedrijfsvoering) en (de rechtmatigheid van) de uitgegeven financiële middelen. Ook aan de uitwerking van de voorstellen door een interdepartementale werkgroep onder leiding van het ministerie van Financiën werkt de Rekenkamer mee. Ten behoeve van het totaaloordeel dat de Rekenkamer met ingang van 2002 wil kunnen geven over het financieel beheer per ministerie zal de Rekenkamer het aantal ijkpunten uitbreiden en de bijbehorende normatiek de komende jaren verder uitwerken en uitdragen (zie ook paragraaf 2.2.2).

Doelmatigheid bij het Rijk

Op het terrein van het doelmatigheidsonderzoek bij het Rijk participeerde de Rekenkamer in de interdepartementale werkgroep AR-IOFEZ (Interdepartementaal Overlegorgaan Financieel-Economische Zaken). De werkgroep ontwikkelde voor de ministeries een *Referentiekader voor evaluatie-instrumenten*. De eisen die in dat kader zijn opgenomen betreffen onder andere methodisch technische aspecten van evaluaties en

rapportagevereisten, maar ook uitspraken over afdekking (tenminste 1 x per vijf jaar evalueren) en de wenselijkheid van ex-ante evaluaties.

De Rekenkamer ontwikkelde in 1998 voorts een handleiding voor meta-onderzoek, die zowel op rechtmatigheidsonderzoek als op doelmatigheidsonderzoek betrekking heeft. De handleiding gaat in op het gebruik van door derden verricht onderzoek en de eisen aan de kwaliteit van informatie die daarbij moeten worden gesteld. In die zin is de handleiding relevant in het licht van het strategisch onderzoekskader 1999–2004, waarin de oordeelsvorming over beleidsinformatie een centrale plaats heeft. Met het oog op de oordeelsvorming over effectiviteit en efficiëntie van gevoerd beleid worden methoden van onderzoek naar beleidsresultaten verder ontwikkeld.

Rechtspersonen met een wettelijke taak

De Rekenkamer speelt in op veranderingen die zich op het terrein van publiek-private structuren voordoen. In 1998 is verder gewerkt aan de ontwikkeling van een strategie voor rechtspersonen met een wettelijke taak (RWT's) die geheel of gedeeltelijk worden bekostigd uit de opbrengst van wettelijke heffingen (artikel 59 d Comptabiliteitswet). De normen die de Rekenkamer hanteert ten aanzien van departementen, zijn niet zonder meer van toepassing op RWT's. De Rekenkamer onderzoekt nu of en hoe de eisen die worden gesteld aan de controle op rechtmatigheid en financieel beheer kunnen worden gedifferentieerd al naar gelang RWT's bepaalde hoedanigheden hebben. Omdat het begrip RWT voor weinigen buiten de Rekenkamer betekenis heeft en de normen van de Rekenkamer niet algemeen bekend zijn, zal de communicatie over dit onderwerp ook in 1999 bijzondere aandacht krijgen.

2.6 Internationale samenwerking

2.6.1 Uitgangspunten

Om tot een structurering, prioritering en beheersing van de veelheid van buitenlandse contacten en activiteiten te komen, heeft de Rekenkamer haar eigen beleid vervat in een nota Buitenland. Dit beleid is gebaseerd op de volgende uitgangspunten:

- Internationale activiteiten moeten in het belang van de Rekenkamer zijn en aansluiten bij het Nederlandse regeringsbeleid. Ze moeten bovendien waarde hebben voor de betrokken zusterinstelling(en), rendement opleveren en uitvoerbaar zijn.
- Lidmaatschappen van internationale organisaties moeten op een volwaardige wijze worden ingevuld.

De Rekenkamer streeft naar stabilisering van de uitgaven voor internationale activiteiten en naar beperkte capaciteitsgroei. In 1998 besteedde de Rekenkamer in totaal 2133 dagen aan internationale activiteiten. De totale materiële uitgaven bedroegen (exclusief personeelskosten) 505 493 gulden, de ontvangsten uit extern gefinancierde buitenlandse projecten 891 329 gulden.

2.6.2 Internationale organisaties

INTOSAI is de wereldorganisatie van (op dit moment 176) rekenkamers; EUROSAI (met 40 aangesloten rekenkamers) is de Europese tak daarvan. Ook in 1998 was de president van de Rekenkamer tweede vice-voorzitter van EUROSAI.

In juni vond in Lissabon een seminar plaats met als thema *De onafhankelijkheid van rekenkamers*. Dit seminar was een voorbereiding van het

EUROSAL-congres dat in juni 1999 in Parijs zal plaatsvinden. Onafhankelijkheid van rekenkamers is een steeds terugkerend onderwerp van discussie. Bedoeld wordt niet alleen de wettelijke verankering van de onafhankelijke positie in het nationale staatsbestel, maar ook de wezenlijke onafhankelijkheid om te beslissen wat wordt onderzocht, hoe dat onderzoek wordt ingericht en wat, hoe en wanneer daarover wordt gerapporteerd. De afgelopen jaren wordt het belang van een goed functionerende rekenkamer steeds meer onderkend. Deze kan een belangrijke rol spelen in democratische processen en daarmee een essentiële bijdrage kan leveren aan *good governance*. De Rekenkamer draagt bij aan deze ontwikkeling, door haar participatie in bilaterale en multilaterale samenwerkingsverbanden.

Het driejaarlijks congres van INTOSAI is in november 1998 in Montevideo (Uruguay) gehouden. De president van de Rekenkamer fungeerde als voorzitter van één van de twee congres thema's, getiteld *Improving Public Governance through the Work of SAIs and the Outcome of INTOSAI Committees and Working Groups*. Onder zijn voorzitterschap discussieerden de bijna vierhonderd deelnemers uit bijna 120 landen en van 12 organisaties, zoals de Verenigde Naties, over de resultaten die de afgelopen drie jaren door de in totaal acht werkgroepen en vaste commissies waren geboekt. Tijdens de behandeling van het andere congres thema, *The role of SAIs in preventing and detecting fraud and corruption*, pleegde het collegelid Havermans namens de Rekenkamer een aantal interventies. De *working group Environmental Auditing* (bestaande uit vertegenwoordigers van 32 rekenkamers vanuit alle werelddelen), voorgezeten door collegelid Stuiveling, die zich bezighoudt met het onderzoek naar milieubeleid, presenteerde tijdens het congres de video *Green Auditing, a global challenge*.

De Rekenkamer speelt een belangrijke rol in het *INTOSAI Development Initiative* (IDI). Dit is een wereldwijd trainingsprogramma, waarbij rekenkamers van meer ontwikkelde landen actuele kennis op het gebied van de rekenkamercontrole overdragen op rekenkamers van ontwikkelingslanden.

De Rekenkamer heeft in samenwerking met de rekenkamers van Canada en Noorwegen een bijzonder concept ontwikkeld, het zogeheten Satellietprogramma. De Rekenkamer heeft de taak op zich genomen om, met Nederlands ontwikkelingsgeld en samen met de Engelssprekende landen in Afrika, te werken aan de verbetering van het functioneren van de rekenkamers in die regio. In mei ondertekende de secretaris hiertoe in Windhoek, Namibië een akkoord met de vertegenwoordigers van de regio. In 1998 is samen met de zusterinstellingen in de regio gewerkt aan trainingsprogramma's op de terreinen rechtmatigheidsonderzoek, doelmatigheidsonderzoek, computercontrole en management- en organisatievraagstukken. De eerste trainingen worden in de loop van 1999 gegeven. Het programma loopt door tot in 2001.

2.6.3 Internationale contacten

Bilaterale contacten

Bilaterale contacten van de Rekenkamer hebben in toenemende mate betrekking op onderzoek, hetzij in de vorm van informatie-uitwisseling, hetzij in de vorm van gezamenlijk onderzoek (*joint audits*). Een voorbeeld van het laatste is het onderzoek naar de verdieping van de Westerschelde, dat de Rekenkamer in samenwerking met het Belgische Rekenhof uitvoert. Een ander voorbeeld is het parallelonderzoek *Akkerbouwsteun* dat met de Zweedse en Engelse rekenkamers is uitgevoerd.

Multilaterale contacten

De contacten die de Rekenkamer onderhoudt met het buitenland passen binnen het Nederlandse regeringsbeleid. Zo wordt actief samengewerkt met rekenkamers binnen de Europese Unie, waarbij de ontwikkeling van rekenkamers in Midden- en Oosteuropa een belangrijk onderwerp is. Ook de betrokkenheid via IDI bij Engels sprekende landen in Afrika en de *fact finding-missies* (gefinancierd door OESO respectievelijk UNDP), die in 1998 in Bulgarije en Moldavië zijn uitgevoerd, zijn goede voorbeelden.

Een ander voorbeeld van multilaterale samenwerking tussen rekenkamers betreft de F-16-SAI conferentie, die jaarlijks plaatsvindt. Tijdens de conferentie die in september plaatsvond in Den Haag onder voorzitterschap van collegelid Havermans, werd onder meer gesproken over het gezamenlijk onderzoek van de rekenkamers van Denemarken, Noorwegen, België en Nederland naar het management van de Mid Life Update (MLU) van F-16 straalvliegtuigen. De resultaten van het onderzoek zullen in 1999 worden gepubliceerd.

Internationale externe controle

In het kader van de externe controlefunctie die de Rekenkamer vervult ten aanzien van de WTO in Geneve, is in oktober 1998 een goedkeurende verklaring afgegeven over het jaar 1997. Voorts heeft de Rekenkamer in 1998 activiteiten verricht in verband met haar functie van externe controleur van het Europees Octrooibureau te München, Duitsland.

2.6.4 Koninkrijksrelaties

De Rekenkamer streeft naar een structurele samenwerking met de andere rekenkamers binnen het Koninkrijk, zo deze dit ook wensen. In 1998 is in dit verband intensief gewerkt aan een memorandum, dat de basis biedt voor concrete activiteiten gericht op samenwerking. Dit memorandum is in november 1998 in Oranjestad ondertekend door de rekenkamers van Aruba en Nederland. De rekenkamer van de Antillen is nog niet tot ondertekening overgegaan. Voorts heeft de Rekenkamer op verzoek van de minister voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken een advies opgesteld over de inrichting van de controle en verantwoording bij de nieuwe opzet die is voorgesteld voor de financiële verhouding met de Nederlandse Antillen en Aruba.

3 DE ORGANISATIE

3.1 Ontwikkelingen in de organisatie

De veranderende maatschappelijke context waarin de rijksoverheid opereert vraagt om een Rekenkamer die daarop adequaat en flexibel inspeelt. Dit is de reden dat de Rekenkamer al gedurende een reeks van jaren een gestage verandering doormaakt. Na recente, vrij ingrijpende reorganisaties in 1995 en 1996 lag in de jaren daarna het accent op het opnieuw structureren van het onderzoeksproces. Deze herstructurering van organisatie en werkprocessen is op hoofdlijnen afgerond. In 1998 en ook de komende jaren zullen veranderingen staan in het teken van al eerder ingezette professionalisering en strategie-ontwikkeling. De wens om de activiteiten van de Rekenkamer meer dan voorheen een strategische inbedding te geven had gevolgen voor de interne organisatie. De accentverschuivingen op organisatorisch gebied moeten in dat licht worden gezien.

Overlegstructuur

De overlegstructuur in de top van de organisatie is gewijzigd. Om de strategische beleidsontwikkeling aan de orde te stellen werd het *Strategisch Beraad* ingesteld: een maandelijks overlegplatform tussen College, secretaris en directeuren. Het Collegeprogramma 1999–2004 vormde daar in 1998 het belangrijkste agendapunt. Het overleg van het management werd gesplitst in het *Directeuren-Secretaris Overleg* dat zich met de hoofdlijnen van het beleid bezig houdt, en het *Beheersoverleg* dat gericht is op de interne bedrijfsvoering.

Stafdirecties

De stafdirectie Ondersteuning is gesplitst in twee stafdirecties: *Beleid en Communicatie* en *Bedrijfsvoering*. Deze twee stafdirecties staan nu voor de taak hun werkzaamheden zo te organiseren dat de Rekenkamer zowel strategisch/beleidsmatig als bedrijfsmatig optimaal van de dienstverlening kan profiteren. In 1999 zullen daarvoor nog enkele kleine organisatorische aanpassingen plaatsvinden. De verdere invulling van het *klant-leverancierconcept*, dat eind 1998 door instelling van een werkgroep ter hand is genomen, zal in 1999 worden voortgezet. Een beter inzicht in de wensen van de klant (de onderzoeksdirecties) en een betere onderbouwing van de door de stafdirecties te leveren diensten staan hierbij centraal.

Aan verdere verbetering van de bedrijfsvoering heeft de Rekenkamer 1998 veel aandacht besteed. Zo heeft zij het afgelopen jaar haar financieel beheer verbeterd. Ook is er een informatiseringsplan tot stand gekomen en is er een professionaliseringstraject voor onderzoekers opgezet.

3.2 Middelen en prestaties

De Rekenkamer heeft in 1998 een grote inspanning geleverd om de personele bezetting in overeenstemming te brengen met de vastgestelde formatie, waardoor de feitelijke bezetting in vergelijking met voorgaande jaren is toegenomen. Ruim driekwart van de medewerkers is werkzaam bij de onderzoeksdirecties en bijna een kwart van de medewerkers maakt deel uit van een van de stafdirecties.

De afgelopen jaren tekent zich een stabilisatie af van de tijdsbesteding door de onderzoeksdirecties: ongeveer de helft van de tijd wordt rechtstreeks besteed aan onderzoek; 20 procent aan ontwikkeling (zoals het verrichten van voorstudies en het ontwikkelen van methoden en technieken) en 30 procent aan beheer.

tabel 5 **tijdsbesteding onderzoekbureaus** (in percentages)

	1995	1996	1997	1998
onderzoek	54	53	50	48
ontwikkeling	15	17	22	23
beheer	31	30	28	29

Bij de tijdsbesteding aan ontwikkelingsactiviteiten moet worden bedacht dat de Rekenkamer – afgezien van de algemene opdracht die uit de wetgeving voortvloeit – geen opdrachtgever heeft. Om tot een goede en doordachte keuze van onderwerpen te komen moet ze relatief veel tijd besteden aan de analyse van het onderzoeksveld. Bovendien heeft ze door haar bijzondere positie in het staatsbestel en haar unieke bevoegdheden een voorbeeldfunctie. Dit leidt ertoe dat de Rekenkamer veel investeert in het ontwikkelen van methoden en technieken van onderzoek. Belangrijke activiteiten in dit verband zijn beleidsmatige en vaktechnische bijeenkomsten, waarbij soms ook deskundigen van buiten de Rekenkamer worden uitgenodigd, en het vervaardigen van handleidingen en daaraan verwante producten.

De onderzoekstijd wordt besteed aan drie categorieën van onderzoek:

- onderzoek naar de financiële verantwoording;
- onderzoek naar financieel beheer en
- doelmatigheidsonderzoek.

Onderzoek naar de financiële verantwoording vindt alleen plaats bij het Rijk, de andere categorieën van onderzoek kunnen zowel op het Rijk als op daarmee verbonden organen zijn gericht. De verdeling van onderzoeksdagen over de verschillende categorieën van onderzoek wordt weergegeven in de volgende tabel. (Met een onderzoeksdag wordt bedoeld de bestede tijd in dageenheden van 8 uur exclusief verlof en ziekteverzuim.)

tabel 6 **inzet van directe onderzoekstijd bij de onderzoeksbureaus** (in percentages)

soort onderzoek			1996
	Rijk	met Rijk verbonden organen	totaal
financiële verantwoording ¹	13	–	13
financieel beheer	19	6	25
doelmatigheid	38	24	62
<i>verdeling naar soort in % en totaal aantal dagen</i>	70	30	21.800
			1997
financiële verantwoording ¹	14	–	14
financieel beheer	21	2	23
doelmatigheid	34	29	63
<i>verdeling naar soort in % en totaal aantal dagen</i>	69	31	19.900
			1998
financiële verantwoording ¹	16	–	16
financieel beheer	16	9	25
doelmatigheid	39	20	59
<i>verdeling naar soort in % en totaal aantal dagen</i>	71	29	19.400

¹ onderzoek naar financiële verantwoording vindt alleen plaats bij het Rijk

Het aantal dagen dat direct is ingezet voor het onderzoek is licht gedaald (van 19 900 dagen in 1997 naar 19 400 dagen in 1998). Dit is vooral het gevolg van de toenemende hulp aan buitenlandse zusterinstanties.

Inzicht in de integrale kostprijs van een onderzoeksdag kan worden verkregen door de gegevens over tijdsbesteding aan onderzoek te confronteren met gegevens over de uitgaven van de Rekenkamer. De hiervoor relevante financiële gegevens zijn samengebracht in de volgende tabel:

tabel 7 **uitgaven** (x f 1 miljoen)

	1994	1995	1996	1997	1998
personele uitgaven	29,7	31,4	31,4	33,4	35,5
wachtgelden	nvt	nvt	0,9	0,9	0,7
materiële uitgaven	6,7	5,7	6,0	5,9	8,2
incidentele uitgaven huisvesting	-	-	-	3,5	0,1
totaal	36,4	37,1	38,3	43,8	44,5
gem. bezetting in fte (inclusief College)	316	309	304	305	312
personele uitgaven per fte ¹	94	102	103	110	114
materiële uitgaven per fte ²	21	18	20	19	26

¹ x f 1.000,-; exclusief wachtgelden

² x f 1.000,-; exclusief bijzondere incidentele uitgaven huisvesting

Deze informatie leidt tot de volgende integrale kostprijs van een onderzoeksdag.

tabel 8 **integrale kostprijs onderzoeksactiviteit**

	1996	1997	1998
totale uitgaven (x f 1 miljoen) ¹	38,3	40,3	44,4
aantal dagen onderzoek	21.800	19.900	19.400
uitgaven per dag	1.750	2.025	2.275

¹ exclusief bijzondere incidentele uitgaven huisvesting

De integrale kostprijs van een onderzoeksdag is de afgelopen jaren gestegen. Dit wordt veroorzaakt door toegenomen uitgaven, onder meer als gevolg van een hogere bezetting, hogere werkgeverslasten (1997 en 1998) en automatiseringsinvesteringen (1998). Daar komt bij dat het aantal dagen dat is besteed aan direct op publicatie gericht onderzoek in 1998 is verminderd.

3.3 Personeelsbeleid

Het personeelsbeleid van de Rekenkamer kent de volgende doelstellingen (zie voor uitvoerige informatie ook het Sociaal Jaarverslag 1998):

- Er moeten voldoende en gekwalificeerde medewerkers zijn om de taken van de organisatie te verrichten;
- Deze medewerkers moeten vaak nog (verder) worden opgeleid binnen hun functie en;
- Deze medewerkers moeten zich in de uitvoering van hun werk zo plezierig mogelijk voelen en zich kunnen ontplooiën.

Om de eerste doelstelling te realiseren en om de vastgestelde formatie volledig te bezetten is in 1998 veel aandacht besteed aan het werven van gekwalificeerde medewerkers. De Rekenkamer had in 1998 een formatie van 318 voltijdbanen, die nagenoeg volstroomde. Er werden 41 nieuwe medewerkers aangesteld, maar er stroomden ook 32 medewerkers uit. Eind 1998 waren er zes medewerkers van andere organisaties op basis

van interim functievervulling werkzaam bij de Rekenkamer. Zes medewerkers van de Rekenkamer waren op diezelfde basis elders gedetacheerd. Eind 1998 werkten bij de Rekenkamer in totaal 342 personen, die 314 voltijdbanen bezetten.

tabel 9 **formatie en bezetting** (per 31 december)

	1996	1997	1998
formatie fte's	311	318	318
bezetting fte's	296	305	314
bezetting mensen	324	334	342

Het percentage vrouwen bij de Rekenkamer blijft stijgen en bedroeg eind 1998 44%. In 1997 was dat 42%.

De medewerkers van de Rekenkamer zijn over het geheel genomen hoog opgeleid. Zo heeft 60% een opleiding op universitair niveau en 18% een opleiding op HBO-niveau.

Om de tweede doelstelling van het personeelsbeleid te bereiken, kent de Rekenkamer een systeem van functioneringsgesprekken en persoonlijke ontwikkelingsplannen en bovendien is er een mobiliteits- en opleidingsbeleid. In 1998 is veel tijd en aandacht besteed aan het opzetten van een professionaliseringstraject voor onderzoekers. Dit traject zal in 1999 worden uitgevoerd. Voor onderzoekers bestond de mogelijkheid om op tijdelijke basis aan een onderzoek bij een andere eenheid binnen de Rekenkamer deel te nemen. Daartoe werd in 1998 een zogenaamde *Onderzoekersmarkt* georganiseerd, die enthousiast werd bezocht en waaruit een aantal tijdelijke plaatsingen volgde.

Onderzoeksmedewerkers blijven in beginsel niet langer dan vijf jaar bij eenzelfde eenheid. Om overplaatsing naar een andere eenheid te realiseren schrijven medewerkers zich in bij de interne mobiliteitspool. Voor externe mobiliteit wordt gebruik gemaakt van interim functievervulling via de mobiliteitsbank van de rijksoverheid (en gelieerde instellingen). De derde doelstelling van het personeelsbeleid, gericht op de personeelszorg, wordt bereikt door het optimaliseren van de arbeidsomstandigheden van de medewerkers op het gebied van veiligheid, gezondheid en welzijn. Zo zijn in het kader van de veiligheid de bedrijfs-hulpverleners (verder) opgeleid en is een nieuw beveiligingsplan ontwikkeld. In het kader van de gezondheid en het welzijn van de medewerkers vond eind 1998 een risico-inventarisatie plaats ten behoeve van het te voeren arbeidsomstandighedenbeleid. Tevens ging de aandacht uit naar een nieuw ziekteverzuimbeleid gericht op het voorkomen en beperken van ziekteverzuim, op het voorkomen dat medewerkers arbeidsongeschikt raken en op een goede begeleiding van de reïntegratie van medewerkers in het arbeidsproces. In 1998 is een voorlichtingsbrochure over ziekteverzuim uitgebracht voor alle medewerkers en zijn workshops georganiseerd voor managers. Het ziekteverzuimpercentage bedroeg in 1998 6,2%.

De Rekenkamer kent een integriteitsbeleid, waarin de integriteit van de eigen organisatie en haar medewerkers centraal staat. In 1997 werd een vertrouwenspersoon integriteit benoemd, die in 1998 verschillende adviezen heeft gegeven. Bij de onderzoeksbureaus vonden discussies plaats over integriteitsdilemma's in het onderzoek. Normen en waarden

worden zo langs praktische weg bewust gemaakt en verder ontwikkeld. De *INTOSAI code of Ethics*, die in november 1998 werd vastgesteld voor de INTOSAI-landen, zal ook bij de Rekenkamer in een op de eigen situatie toegespitste vorm worden geïmplementeerd.

3.4 Informatievoorziening

3.4.1 Informatie- en communicatietechnologie

De Rekenkamer is bij uitstek een informatieverwerkende organisatie. In het onderzoeksproces worden gegevens uit literatuur- en dossier-onderzoek, gesprekken en kwantitatieve gegevensverzamelingen verwerkt tot onderzoeksrapporten. In ondersteunende processen vormen gegevens over middelen de basis voor onder meer de planning van onderzoek. De mogelijkheden om beide typen processen te ondersteunen met behulp van informatie- en communicatietechnologie (ICT) worden breed onderkend.

De afgelopen jaren lag de aandacht vooral bij de ondersteunende processen (personeels- en financieel beheer) en de realisatie van het netwerk in de nieuwbouw van de Rekenkamer. In 1998 is het accent verschoven naar de toepassing van ICT in het onderzoeksproces en de realisatie van een datacommunicatie-infrastructuur die de communicatie moet ondersteunen tussen Rekenkamermedewerkers die over meerdere locaties verspreid zijn gehuisvest.

De beveiliging van de gegevensverwerking was altijd al een belangrijk aandachtspunt en zal dat ook blijven. In 1998 is een *Handboek Informatiebeveiliging* opgesteld.

Begin 1998 is de omvang van het millenniumprobleem bij de Rekenkamer in kaart gebracht. Onder meer het tekstverwerkingsprogramma leverde problemen op. De middelen die nodig zijn voor vervanging van dit programma zijn voor een groot deel in 1998 beschikbaar gesteld. Het millenniumprobleem zal naar verwachting medio 1999 geheel opgelost zijn.

3.4.2 Interne communicatie

In 1998 is uitvoering gegeven aan het voornemen de interne communicatie tussen medewerkers en management te verbeteren. Extra aandacht is besteed aan de berichtgeving uit overleg van het management in het interne nieuwsbulletin *Argus* dat wekelijks verschijnt. Medewerkers werden hierdoor sneller en uitgebreider geïnformeerd over beleid en strategie.

De drie concernmedia zijn in 1998 in een hand gelegd: het nieuwsbulletin *Argus*, het personeelsblad *Reken maar* en de kwartaaluitgave de *Ontwikkelaar* die ontwikkelactiviteiten van en rondom de Rekenkamer behandelt. Dit maakte het mogelijk om te bepalen in welk medium een onderwerp aan bod moet komen en op welke wijze dat moet gebeuren. In 1998 is een uitgebreid lezersonderzoek naar de drie interne media voorbereid, dat in 1999 zal worden uitgevoerd.

In 1998 hebben de afdeling Informatievoorziening & Automatisering, het Informatie- en Documentatiecentrum en de afdeling Communicatie veel aandacht besteed aan de voorbereiding van het Intranet van de Rekenkamer. Het Intranet zal in 1999 operationeel worden.

3.5 Huisvestingsbeleid

In 1998 is een werkgroep gestart met het evalueren van het huisvestingsbeleid. Medewerkers van de Rekenkamer zijn op verschillende locaties gehuisvest, zowel centraal als op departementale bureaus. Een belangrijk uitgangspunt van het huisvestingsbeleid is dat er in de centrale huisvesting ook werkplekken beschikbaar zijn voor departementaal gehuisveste medewerkers. In de praktijk betekent dit dat er medewerkers zijn die op meerdere locaties werken.

De werkgroep inventariseert de knelpunten en zal in 1999 verslag uitbrengen.

3.6 Financiën

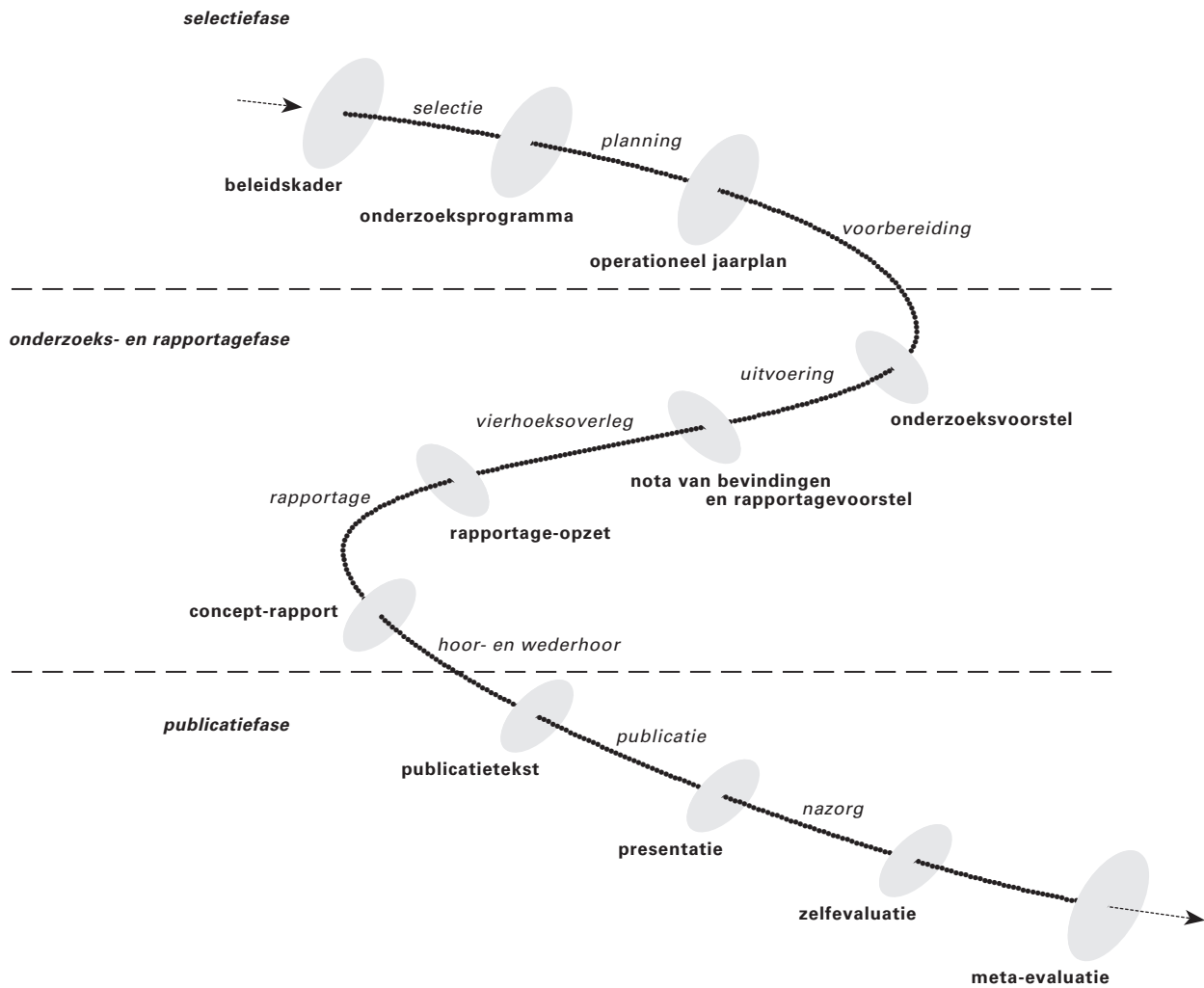
De Rekenkamer begon 1998 met een begroting voor de ambtelijke organisatie van 39 119 000 gulden. Bij eerste suppletore begroting kreeg zij 2 500 000 gulden aan extra middelen toegewezen om de personeelsformatie te kunnen betalen. Tot dat moment waren de voor personeel beschikbare financiën onvoldoende om een bezetting te kunnen bekostigen die gelijk is aan de vastgestelde formatie. Met de structurele verhoging van de begroting is dat probleem opgelost.

Een claim voor extra financiële middelen voor automatisering werd vooralsnog afgewezen. Wel ontving de Rekenkamer bij tweede suppletore begroting een eenmalige bijdrage van 600 000 gulden voor de oplossing van het millenniumprobleem. Met deze bijdrage, aangevuld met een aanzienlijk bedrag uit de lopende begroting was de Rekenkamer in 1998 inderdaad in staat het millenniumprobleem nagenoeg op te lossen. De huidige omvang van de Rekenkamerbegroting blijft echter onvoldoende om automatisering op een niveau dat voor een professionele organisatie noodzakelijk is. In overleg met de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, verantwoordelijk voor de begroting van de Rekenkamer, wordt nagegaan hoe dit probleem kan worden opgelost.

De ontvangsten van de Rekenkamer bedroegen in 1998 bijna 1 500 000 gulden. Het grootste deel van deze ontvangsten werd gerealiseerd door de uitvoering van extern gefinancierde projecten, zoals het INTOSAI Development Initiative (IDI, zie ook paragraaf 2.6.3).

Secretaris	mr.dr. T. A. M. Witteveen
Directie I	
Directeur	M. J. Winters RA
Adjunct-directeur	J. C. Vos RA
chef bureau Binnenlandse Zaken & Politie & Justitie	drs. Y. H. G. van Hoef
chef bureau Financieel Beheer en Informatisering	drs. J. M. A. Vrolijk RA
chef bureau Financiën	drs. M. J. C. van der Werf
chef bureau Buitenlandse Zaken	mr. R. A. Ferouge
Directie II	
Directeur	dr. H. de Groot
Adjunct-directeur	drs. J. C. Cornet
chef bureau Europees en Rijksbreed Doelmatigheidsonderzoek & Heerlen	drs. P. J. Rozendal
chef bureau Verkeer en Waterstaat & Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	drs. J. F. Hoogland
chef bureau Economische Zaken & Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	drs. K. A. te Lindert
Directie III	
Directeur	drs. H. W. M. Wesseling
Adjunct-directeur	drs. P. L. Stroink
chef bureau Sociale Zaken en Werkgelegenheid & Sociale Zekerheid	T. E. Bakkeren
chef bureau Volksgezondheid, Welzijn en Sport & Zorg	P. T. G. Angevaare
chef bureau Publiek-private Sector	drs. A. C. Kruithof
chef bureau Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen	dr. G. M. van den Berg
Stafdirectie Beleid & Communicatie	
Directeur	mr.drs. H. P. Kuipers
Stafdirectie Bedrijfsvoering	
Directeur	O. B. van Nugteren M. L. D.

3 februari 1998, **Functioneren Kustwacht**
ISBN 90 399 1429 x

19 maart 1998, **Totstandkoming en vormgeving USZO**
ISBN 90 399 1546 6

31 maart 1998, **Garanties van het Rijk**
ISBN 90 399 1436 2

31 maart 1998, **Financiële aspecten van verzelfstandigingen**
ISBN 90 399 1427 3

31 maart 1998, **Toezicht op uitvoering publieke taken**
ISBN 90 399 1549 0

6 april 1998, **Bestrijding werkloosheid met Europese gelden**
ISBN 90 399 1547 4

7 april 1998, **Beheer en archivering van digitale bestanden**
ISBN 90 399 1551 2

16 april 1998, **Toezicht op de FMO**
ISBN 90 399 1552 0

12 mei 1998, **Privatisering van het ABP**
ISBN 90 399 1553 9

28 mei 1998, **Bestrijding onderwijsachterstand in het voortgezet onderwijs**
ISBN 90 399 1555 5

20 mei 1998, **Streekvervoer**
ISBN 90 399 1556 3

28 mei 1998, **Fiscale faciliteit voor het leerlingwezen**
ISBN 90 399 1558 x

28 mei 1998, **Beleidsvoorbereiding secundair beroepsonderwijs**
ISBN 90 399 1557 1

16 juni 1998, **Afkoop van woningsubsidies aan beleggers ***

24 september 1998, **Uitwisseling van recherche-informatie tussen CRI en politieregio's**, ISBN 90 399 1520 2

1 oktober 1998, **Geluidshinder Defensie**
ISBN 90 399 1519 9

1 oktober 1998, **Compensatiebeleid aanschaf defensiematerieel in het buitenland**
ISBN 90 399 1522 9

8 oktober 1998, **Kwaliteit uitvoering Europese akkerbouwregelingen**
ISBN 90 399 1523 7

13 oktober 1998, **Toestemming voor schenking door de Nederlandsche Bank ***

27 oktober 1998, **Groeicijfers Schiphol**
ISBN 90 399 1526 1

5 november 1998, **Electronische uitwisseling werknemersgegevens
in de sociale zekerheid**
ISBN 90 399 1527 x

29 oktober 1998, **M&O beleid vennootschapsbelasting**
ISBN 90 399 1528 8

3 december 1998, **Europese meldingsverplichtingen**
ISBN 90 399 1539 3

15 december 1998, **Financieel beheer politieregio's**
ISBN 90 399 1545 8

16 december 1998, **Het millenniumvraagstuk en zorg ***

30 maart 1998, **Verslag 1997**

30 juni 1998, **Rechtmatigheidsonderzoek 1997**

*De publicaties zijn te bestellen bij Sdu Uitgevers
Telefoon (070) 378 98 80
Fax (070) 378 97 83
of via de boekhandel*

De met een aangegeven rapporten zijn in eigen beheer uitgebracht en te bestellen bij het Informatie en Documentatiecentrum van de Algemene Rekenkamer, Telefoonnummer: (070) 342 41 18*

Functioneren Kustwacht

3 februari 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1997–1998, 25 865

nrs. 1–2 brief en rapport

nr. 3 lijst van 4 vragen en antwoorden aan de Rekenkamer, 27 mei 1998

nr. 4 lijst van 33 vragen en antwoorden aan de Rekenkamer, 20 juli 1998

Totstandkoming en vormgeving USZO

19 maart 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1997–1998, 25 935

nrs. 1–2 brief en rapport

Garanties van het Rijk

31 maart 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1997–1998, 25 945

nrs. 1–2 brief en rapport

nr. 3 lijst van 20 vragen en antwoorden aan de Rekenkamer, 16 september 1998

nr. 4 lijst van 22 vragen en antwoorden aan de regering, 16 september 1998

Financiële aspecten van verzelfstandigen

31 maart 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1997–1998, 25 950

nrs. 1–2 brief en rapport

nr. 3 lijst van 20 vragen en antwoorden aan de Rekenkamer, 8 april 1998

nr. 5 verslag van algemeen overleg op 9 april 1998, vastgesteld op 2 juni 1998

nr. 7 lijst van 3 vragen en antwoorden aan de staatssecretaris van VROM (tariefstelling Kadaster), 23 september 1998

nr. 8 lijst van 12 vragen en antwoorden aan de regering, 5 oktober 1998

nr. 9 lijst van 9 vragen en antwoorden aan de Rekenkamer, 13 oktober 1998

Toezicht op uitvoering publieke taken

31 maart 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1997–1998, 25 956

nrs. 1–2 brief en rapport

Bestrijding werkloosheid met Europese gelden

4 april 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1997–1998, 25 965

nrs. 1–2 brief en rapport

Beheer en archivering van digitale bestanden

7 april 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1997–1998, 25 970

nrs. 1–2 brief en rapport

Toezicht op de FMO

16 april 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1997–1998, 25 995

nrs. 1–2 brief en rapport

nr. 3 verslag van algemeen overleg op 23 september 1998, vastgesteld op 27 oktober 1998

Privatisering van het ABP

12 mei 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1997–1998, 26 015

nrs. 1–2 brief en rapport

nr. 3 lijst van 2 vragen en antwoorden aan de Rekenkamer, 21 september 1998

nr. 4 lijst van 5 vragen en antwoorden aan de regering, 2 november 1998

Bestrijding onderwijsachterstand in het voortgezet onderwijs

28 mei 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1997–1998, 26 040

nrs. 1–2 brief en rapport

nr. 3 lijst van 27 vragen en antwoorden aan de regering, 31 augustus 1998

nr. 4 lijst van 10 vragen en antwoorden aan de Rekenkamer, 16 september 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 24 724, nr. 32, verslag van algemeen overleg op 1 oktober 1998, vastgesteld op 17 november 1998

Streekvervoer

20 mei 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1997–1998, 26 045

nrs. 1–2 brief en rapport

nr. 3 lijst van 14 vragen en antwoorden aan de Rekenkamer, 7 december 1998

nr. 4 lijst van 24 vragen en antwoorden aan de minister, 7 december 1998

Fiscale faciliteit voor het leerlingwezen

28 mei 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1997–1998, 26 060

nrs. 1–2 brief en rapport

nr. 3 lijst van 36 vragen en antwoorden aan de regering, 31 augustus 1998

nr. 4 lijst van 24 vragen en antwoorden aan de Rekenkamer, 17 september 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 24 724, nr. 32, verslag van algemeen overleg op 1 oktober 1998, vastgesteld op 17 november 1998

Beleidsvoorbereiding secundair beroepsonderwijs

28 mei 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1997–1998, 26 065

nrs. 1–2 brief en rapport

nr. 3 lijst van 31 vragen en antwoorden aan de regering, 31 augustus 1998

nr. 4 lijst van 16 vragen en antwoorden aan de Rekenkamer, 24 september 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 24 724, nr. 32, verslag van algemeen overleg op 1 oktober 1998, vastgesteld op 17 november 1998

Afkoop van woningsubsidies aan beleggers

16 juni 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1997–1998, 26 003

nr. 1 brief van de vaste commissie voor VROM, 15 april 1998 nrs. 2–3 brief en rapport

nr. 6 verslag van algemeen overleg op 22 september 1998, vastgesteld op 15 oktober 1998

Handelingen Tweede Kamer 1997–1998, nr. 49, blz. 5651

Stemming over voorstel Presidium tot onderzoek Rekenkamer naar afkoop van subsidies van beleggers en particuliere verhuurders. Vastgesteld 16 april 1998

Uitwisseling van recherche-informatie tussen CRI en politieregio's

24 september 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 215

nrs. 1–2 brief en rapport

Geluidshinder Defensie

1 oktober 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 230

nrs. 1–2 brief en rapport

Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 21 490

nr. 24 verslag van algemeen overleg, vastgesteld op 25 november 1998

Compensatiebeleid aanschaf defensiematerieel in het buitenland

1 oktober 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 231

nrs. 1–2 brief en rapport

Kwaliteit uitvoering Europese akkerbouwregelingen

8 oktober 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 240

nrs. 1–2 brief en rapport

Toestemming voor schenking door de Nederlandsche Bank

13 oktober 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 248

nrs. 1–2 brief en rapport

nr. 9 verslag van algemeen overleg op 15 oktober 1998, vastgesteld op 3 november 1998

Handelingen Tweede Kamer 1998–1999, nr. 15, blz. 942, vergadering van 15 oktober 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 248,

nrs. 3–8 stemmingen over zes moties, ingediend bij het debat over de schenking van De Nederlandsche Bank

Groecijfers Schiphol

27 oktober 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 265

nrs. 1–2 brief en rapport

nr. 3 lijst van 34 vragen en antwoorden aan de Rekenkamer, 25 november 1998

nr. 4 lijst van 163 vragen en antwoorden aan de regering, 25 november 1998

Handelingen Tweede Kamer 1998–1999, nr. 39, blz. 2876–2876, vergadering van 17 december 1998

Stemmingen over twee moties, ingediend tijdens het debat over de groecijfers Schiphol

Electronische uitwisseling werknemersgegevens in de sociale zekerheid

5 november 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 266

nrs. 1–2 brief en rapport

M&O beleid vennootschapsbelasting

29 oktober 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 267

nrs. 1–2 brief en rapport

Europese meldingsverplichtingen

3 december 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 310
nrs. 1–2 brief en rapport

Financieel beheer politieregio's

15 december 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 340
nrs. 1–2 brief en rapport

Het millenniumvraagstuk en zorg

16 december 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 362
nrs. 1–2 brief en rapport

Verslag 1997

30 maart 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1997–1998, 25 955
nrs. 1–2 brief en rapport

nr. 3 lijst van 9 vragen en antwoorden aan de Rekenkamer, 5 augustus 1998

nr. 4 lijst van 1 vraag en antwoord aan de minister van LNV, 23 juli 1998

Rechtmatigheidsonderzoek 1997

30 juni 1998

Tweede Kamer, vergaderjaar 1997–1998, 26 100
nrs. 1–2 brief en rapport

nr. 35 lijst van 29 vragen en antwoorden aan de regering, 30 september 1998 (kamerstuknummer 26 025 nr. 35)

nr. 36 lijst van 8 vragen en antwoorden aan de regering, 2 oktober 1998 (kamerstuknummer 26 025 nr. 36)

nr. 37 lijst van 1 vraag en antwoord aan de regering, 2 oktober 1998 (kamerstuknummer 26 025 nr. 37)

nr. 38 lijst van 29 vragen en antwoorden aan de regering, 2 oktober 1998 (kamerstuknummer 26 025 nr. 38)

nr. 40 verslag van algemeen overleg op 2 september 1998, 1 oktober 1998 (kamerstuknummer 26 025 nr. 40)

nr. 5 verslag van algemeen overleg op 9 september 1998, 1 oktober 1998 (kamerstuknummer 26 081 nr. 5)

nr. 3 verslag van algemeen overleg op 30 september 1998, 8 oktober 1998 (kamerstuknummer 26 099 nr. 3)

nr. 3 verslag van wetgevingsoverleg op 30 september 1998, 8 oktober 1998 (kamerstuknummer 26 098 nr. 3)

nr. 5 verslag van algemeen overleg op 10 september 1998, 6 oktober 1998 (kamerstuknummer 26 096 nr. 5)

nr. 3 verslag van wetgevingsoverleg op 14 oktober 1998, 19 oktober 1998 (kamerstuknummer 26 093 nr. 3)

nr. 42 lijst van 17 vragen en antwoorden aan de regering, 29 oktober 1998 (kamerstuknummer 26 025 nr. 42)

nr. 4 verslag van algemeen overleg op 10 september 1998, 15 oktober 1998 (kamerstuknummer 26 072 nr. 4)